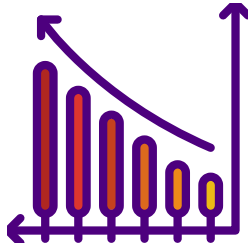

PULEGA O UAFU MA TAULAGA

2024 | RIPOTI FAALE- TAUSAGA

Faasinotusi

- 03 Ripoti mo le Minisita
- 04 Faamatalaga mo le Palemene
- 05 Tala'aga
- 06 Matatia Ausia
- 07 Ripoti a le Ta'ita'ifono
- 08 Ripoti a le Pule Sili
- 10 Faatulagaina o le Aufaigaluega
- 11 Pulega
- 12 Ootootoga o Galuega Faatino
- 16 Faamaumauga o Galuega o le Uafu
- 20 Iloiloga o Ripoti o Tupe
- 26 Ripoti o Tupe

RIPOTI MO LE MINISITA

31 Oketopa 2024

Afioga Hon. Olo Fiti Afoa Vaai
Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eeseese
APIA

Lau Afioga i le Minisita,

Mataupu: Ripoti Faaletausaga a le Pulega o Uafu ma Taulaga ma Ripoti o tupe mo le Tausaga Faaletupe Faaiuina i le Aso 30 Iuni 2024

E tusa ai ma le Vaega 35(1) a, e & i o le Tulafono a le Pulega o Uafu ma Taulaga 1998, e tuuina atu le Ripoti Faaletausaga a le Pulega o Uafu ma Taulaga ma le Ripoti o Tupe mo le Tausaga Faaletupe sa faai'uina i le Aso 30 Iuni 2024, mo le silafia ma le tuuina aloaia atu i luma o le Fono Aoao Faitulafono a Samoa.

O lenei Ripoti o loo aofia ai:

1. Ripoti a le Taitaifono o le Komiti Faatonu
2. Ripoti a le Pule Sili
3. Ripoti a Su'etusi
4. Faamaoniga mai le Komiti Faatonu
5. Ripoti o Tupe ua maea ona su'eina e Su'etusi

Ma le fa'aaloalo tele lava.

So'oalo Falelima Kuresa So'oalo
PULE SILI

FAAMATALAGA MO LE PALEMENE

Afioga i le Fofoga Fetalai o le Maota
Fono Aoa o Faitulafono a Samoa
MULINUU

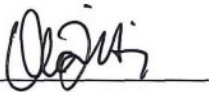
Lau Afioga i le Fofoga Fetalai,

I le ava tele, ou te tuuina atu ai i luma o le Fono Aoa o Faitulafono a Samoa, le Ripoti Faaletausaga faatasi ai ma Ripoti o Tupe ua maea ona susesueina e su'etusi, a le Pulega o Uafu ma Taulaga mo le tausaga faaiuina i le Aso 30 Iuni 2024, e tusa ai ma le Vaega 35 (2) o le Tulafono o Pulega o Uafu ma Taulaga 1998.

Ou te fiafia e faailoa atu ai, o se tausaga faaletupe manuia ua ausia e le Pulega o Uafu ma Taulaga, mai le Aso 1 Iulai 2023 i le Aso 30 Iuni 2024.

E momoli atu le faafetai tele lava i le Komiti Faatonu, Pulega ma le Aupaigaluega atoa, mo taunuuga manuia o le tausaga.

Ma le fa'aaloalo tele lava.

Hon. Olo Fiti Afoa Vaai
MINISITA O GALUEGA, FELA'UA'IGA MA ATINAE ESEESE

TALA'AGA

Tofa Mamao

"Ia avea ma se tasi o taulaga ta'imua i le Pasefika i le ofoina atu o auunaga saogalemu ma lelei le faatinoga"

Manulauti

"Faaauau le atinaeina o uafu ma taulaga ia talafeuga ma ta'iala ma manaoga o faataoto mai i Fuafuaga a le Malo mo le atinae ma le soifua manuia, ma ia ofoina atu se auunaga silisili ma ia tausisia taiala faava-o-malo o uafu ma taulaga, faafoeina o galuega, le siosiomaga ma tomai moomia"

Talafaasolopito

Sa faavaeina le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa i lalo o le Tulafono o Pulega o Uafu ma Taulaga 1998, ma amatalia galuega faatino i le aso 1 Iulai 1999. O le teuteuga o le Tulafono e tusa ai ma le Faai'uga a le Kapeneta FK(14) 21 i le 2014, sa tuuina aloaia atu ai i le Faalapotopotoga o Vaa a Samoa, uafu faalotoifale i Mulifanua ma Salelologa. O le aso 1 Oketopa 2022, sa toe faafo'iina mai ai ia uafu faalotoifale i le Pulega o Uafu ma Taulaga, i le mae'a ai ona pasia e le Palemene, le teuteuga o le Tulafono.

E 151 le afaigaluega i le faaiuga o Luni 2024, o se siitaga e 6% mai le tausaga faaletupe ua tuana'i. O le toatele o le afaigaluega o loo galulue i Matautu tai, ma o loo feagai ma galuega ma le pulea o le Uafu Faavaomalo i Apia, ma uafu faalotoifale i le Falei'a i Apia, Mulifanua, Aleipata, Salelologa ma Asau.

Tulafono

O le auunaga a le Pulega o Uafu ma Taulaga o loo limata'ita'iina e tulafono ua ta'ua i lalo:

1. Tulafono o le Pulega o Uafu ma Taulaga 1998
2. Teuteuga o Tulafono o le Pulega o Uafu ma Taulaga
3. Tulafono o Faalapotopotoga a le Malo (Faatinoga o Galuega ma le Tali atu) 2001
4. Tulafono o le Pulega o Tupe a le Malo 2001
5. Tulafono o Va'a 1998
6. Tulafono Faatonutonu mo Va'a Laiti 1998
7. Tulafono o le Va lelei o Galuega ma Leipa 2013
8. Tulafono o Kamupani 2001
9. Faai'uga a le Kapeneta

MATATI'A AUSIA

1

5%
siitia aofaiga o va'a
TF 2023/24 - 490
TF 2022/23 - 464

2

7%
siitia le mamafa o va'a
TF 2023/24 - 3.87 miliona tone
TF 2022/23 - 3.60 miliona tone

3

16%
siitia aofaiga o pusa
oloa (TEUs)
TF 2023/24 - 53,017
TF 2022/23 - 44,676

4

\$10.02m
Tupe Faasili Faamauiina
TF 2023/24 - \$10.02 miliona tala
TF 2022/23 - \$11.40 miliona tala

5

Faalauiloaina o le
Poloketi e unaia ai
faatinoga mo le
puipuiga o le
Siosiomaga (Green Port
Initiatives Project)

6

Galuega Faaleleia i Uafu
Faalotoifale

7

\$3.51m
Tuina atu o Faamanuiaga mai Tupe
Faasili i le Malo
TF 2023/24 - \$3.51 miliona tala
TF 2022/23 - \$3.9 miliona tala

RIPOTI A LE TA'ITA'IFONO

Faatomuaga

Sa faai'uina galuega ma le manuia a le Pulega o Uafu ma Taulaga mo le tausaga faaletupe sa faaiuina i le aso 30 Iuni 2024.

Otootoga o mea na tutupu.

O le Afioga i le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseeese, o le Minisita foi a le Pulega, sa tatala aloaiaina le Poloketi e unaia ai faatinoga e puipua ai le siosiomaga, le Green Port Initiatives (GPI) Project ia Novema 2023. O le Poloketi o le GPI, o se tasi o vaega autu e fa (4) o le Poloketi tele mo le toe faaleleia o le Uafu i Apia, o loo faatupeina e le Faletupe o Atinae o Asia, le ADB. O lenei Poloketi o faatinoina e le Kamupani Faufautua mai atunuu i fafo, le Royal HaskoningDHV, ma le Pulega, ma e taula'i ina ia avea le Uafu Faavaomalo i Apia ma se uafu e puipua le siosiomaga, saogalemu ma faataua avanoa tutusa mo itupa o alii ma tamaitai.

Talu ona faavae mai le Pulega, o le vaega autu o le gataifale i lalo o le Pulega, e toatele i le itupa o alii. Peitai o lenei tausaga faaletupe, sa ausia ai e le Pulega se matati'a, ina ua aloaia tusi kapeteni a se tasi o tamaitai o galue i le Vaega o Gataifale, o se taimi muamua lea mo le Pulega.

Ua mae'a foi galuega faaleleia i uafu faalotoifale i Mulifanua ma Salelologa. O se tasi lenei o poloketi sa ave iai le faamuamua a le Pulega, talu ona toe tuuina mai le Faalapotopotoga o Vaa o Samoa, ia uafu faalotoifale ia Oketopa 2022. O le naunautaiuga, ia maua e tagata lautele o loo femalaga'i i le va o motu o Upolu ma Savaii, se auaunaga talafeagai ma lelei mo i latou.

Sa faaauuina foi galuega masani i le uafu faavaomalo i Apia i le tausaga atoa, ma faamauina ai siitaga i le aofaiga o va'a e asia le uafu i le 5%, o le mamafa o va'a i le 7% ma le aofaiga o pusaoloa i le 16%.

Sa faamauina foi e le Pulega se tupe faasili e \$10.02 miliona mo le tausaga faaletupe (TF 2023/24), o se faaitiitiga e 12% mai le tausaga faaletupe ua tuana'i. E ui i lea faaitiitiga, sa faaauuina pea le tuuina atu o faamanuiga mai ana tupe faasili i le Malo o Samoa, e tusa ma le \$3.51 miliona tala le aofaiga atoa.

Sa faataunuuina e le Komiti Faatonu, Pulega ma le afaigaluega sinia, le iloilogia o lana Fuafuaga Autasi 2020-2024, ma tapena ai le Fuafuaga fou mo leisi piriota e amata ia Iulai 2024 seia oo ia Iuni 2027.

Sa feagai foi le Pulega ma ana tapenaga mo le Fonotele a Taitai o Malo o le Taupulega (CHOGM) ia Oketopa 2024, ina ia mautinoa le saogalemu ma le malupuipua o le au usufono, o le a api i le va'a meli, o fuafuaina e taula i le uafu faavaomalo i Apia i le taimi o le fonotaga.

Atinae Tetele

Sa faaauuina pea galuega faatino o le Poloketi mo le toe faaleleia o le Uafu i Apia, e konekarate autu o le China Harbour Engineering ma le BECA mai Niu Sila. O loo tuai galuega mo le toe fausiaina o ma'a tetele o loo tali ai galu (breakwater) ona o le le maua o le ituaiga ma'a talafeagai. Peitai, ua pasiaina le fausiaina o poloka sima ma o loo galulue ai le konekarate i le taimi nei.

I le taimi na tusia ai lenei ripoti, ua mae'a le fausiaina o le fale mo le masini fa'ata mo pusaoloa, faapea nisi o galuega tau auala i luga o le Uafu. O le tuai o ia galuega e mafua mai le le lava o le avanoa i luga o le uafu.

Komiti Faatonu

Sa faaauuina pea ona faatino fonotaga faalemasina a le Komiti, ma e le'i iai se suiga i sui faatonu.

Faafetai

E avea a'u ma sui o le Pulega o Uafu ma Taulaga, e momoli atu ai le faafetai tele lava i le Afioga le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseeese, Hon. Olo Fiti Afoa Vaai, mo lau ta'ita'iga i lenei tausaga faaletupe; ma e faamauina le lagolagosua a paaga faalemalo, faalapotopotoga tau fesoasoani, kamupani o galulue i luga o le uafu ma paaga uma, sa tofu sao i le ausiaina o matatia o lenei tausaga.

E faapitoa se faafetai ma le faamalo tele i le Pule Sili, le Afioga So'oalo Falelima Kuresa So'oalo, le Pulega ma le afaigaluega, mo la outou tautua matavela, ina ia ausia pea le faamoemoega o le Pulega o Uafu ma Taulaga, e avea ma se tasi o uafu ta'imua i le Pasefika, e tuuina atu le auaunaga saogalemu ma lelei atoatoa.

Soifua ma ia manuia.

Tuiloma Neroni Slade
Taitaifono - Komiti Faatonu

RIPOTI A LE PULE SILI

So'oalo Falelima Kuresa So'oalo
Pule Sili

Ou te fiafia e tuuina atu le Ripoti Faaletausaga lona 25 a le Pulega o Uafu ma Taulaga, mo le tausaga faaletupe faai'uina i le aso 30 Iuni 2024, o loo faamauina ai galuega ausia ma lu'itau sa feagai ma le Pulega i lenei tausaga faaletupe.

Otootoga o mea na tutupu

O Novema 2023, sa faalauiloa aloaia ai le Poloketi ua faaigoaina o le Green Port Initiatives (GPI), o se tasi o vaega o le Poloketi tele mo le toe faaleleia o le uafu i Apia, e ala i se sauniga faapitoa. Sa faalauiloa ai foi sui ua avea ma amepasa e faalauiloaina lenei poloketi, mai le Pulega ma kamupani o loo galulue faatasi i luga o le uafu i Apia, faatasi ai ma lana Fuafuaga mo le tali atu i soo se faalavelave faafuasei.

Talu ona toe tuuina mai uafu faalotoifale i Mulifanua ma Salelologa i lalo o le vaaiga a le Pulega ia Oketopa 2022, sa ave lana faamuamua i le toe faaleleia atoa o ia uafu, lea sa faamae'aina i lenei tausaga faaletupe. O ia galuega e aofia ai le toe faaleleia o nofoaga e faatali ai pasese o va'a, faalauteleina o vaega e pakaina ai taavale, fausiaina o faleoloa laiti i totonu o le uafu i Salelologa, ma le faaleleia o fale atoa faapea faleui.

Sa faamanatu foi e le Pulega se isi matati'a, o le amanaiana o lana kapeteni tamaitai muamua, o loo galue i lalo o le Vaega o le Gataifale, ina ua mae'a ona faamaonia ona tusi kapeteni e le Matagaluega o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eeseese.

Aotelega o Galuega Faatino

E tele ni luitau sa feagai ma le Pulega i ana galuega faatino, aemaise le tuai ona mae'a o galuega o auala i luga o le uafu i lalo o le Poloketi tele mo le toe faaleleia o le Uafu i Apia. Peitai, sa faauuina pea galuega tau uafu e pei ona masani ai.

Sa faamauina se siitaga e 5% i le aofaiga o va'a sa asia le uafu, mai le 464 ile tausaga ua tuanai, i le 490 i le tausaga nei. Sa faamauina foi siitaga i le mamafa o va'a i le 7% ma aofaiga o pusaoloa i le 16% mai le 44,676 ile tausaga ua tuanai i le 53,017 i lenei tausaga. Sa faafeiloaia foi e le Pulega, le Pulega o Tagata Tafafao Maimoa faapea kamupani va'a, le 20 va'a la'upasese o tagata tafafao maimoa.

E le gata i lea, sa faaaauina pea le sailia ma le tuuina atu o avanoa mo le toe faalauteleina o le tomai ma agavaa a le afaigaluega e ala i polokalame faaleaoaoga ma fonotaga, i Samoa nei ma atunuu e mamao.

Otootoga o Ripoti o Tupe

O loo tumau pea ona polofiti le Pulega, ina ua faamauina se isi tupe faasili e \$10.02 miliona tala i lenei tausaga faaletupe, e ui e 12% le faaititiga mai le tausaga ua tuanai. Mai lenei polofiti, sa mafai ona totogiina e le Pulega faamanuiaga mai ana tupe faasili e \$3.51 miliona i le Malo e tauala atu i le Matagaluega mo Faalapotopotoga Tumaoti a le Malo, e pei ona faatulafonoina.

Atinae Tetele

Sa faaaauina pea galuega faatino i lalo o le Poloketi mo le toe faaleleia o le uafu i Apia. Talu ai lu'itau o feagai ai ma konekarate i tausaga ua tuanai, aemaise galuega mo le toe fausiaina o ma'a tetele e tali ai galu (breakwater), ua pasiaina e le Faletupe o Atinae a Asia le toe tuuina atu i tua o le aso e faamae'a ai le poloketi ia Mati 2026. Ua mae'a le fausiaina o le fale mo le fa'ata o pusaoloa faapea nisi o galuega o auala i luga o le uafu.

Auaunaga mo le Atunuu

Sa faaaauina foi auunaga mo le atunuu e le Pulega ma le Kalapu o Tagata faigaluega, e ala i ana foai masani i le Nofoga o tagata matutua i Mapuifagalele, faapea taaloga faavaomalo ma le tauvaga Tausala Samoa.

RIPOTI A LE PULE SILI

Pulega

Sa toe tofiaina e le Kapeneta, le Afioga So'oalo Falelima Kuresa So'oalo e avea ma Pule Sili mo le isi tolu tausaga, faatasi ai ma le toe tofiaina o le Pule Lagolago o Suetusi Faalotoifale mo le isi tolu tausaga.

Vaaiga i le Lumanai

O le vaaiga mamao mo le Pulega o loo tumau pea le lelei, ma le naunautaiga ina ia faamae'aina galuega mo le toe faaleleia o le Uafu. E le gata i lea, o le a faatumauina foi le maua pea o polofiti i le lumanai.

Faafetai

O matati'a ausia i ana galuega faatino i lenei tausaga faaletupe, o se molimau lea o le sao tuufaatasi a le Pulega ma ana paaga faipisinisi uma ma le mamalu o le atunuu. Ana le aunoa ma la outou lagolagosua, e le mafai ona ausia e le Pulega lenei taunuuga lelei, ma e faamauina ai ma le agaga faafetai la outou lagolago.

Ou te fia faamauina foi ma le faafetai le taitaiga ma le lagolagosua faifaiepa a le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eeseese, Hon. Olo Fiti Afoa Vaai.

E fia faafetaia foi le Taitaifono, Tofa Tuiloma Neroni Slade ma sui mamalu o le Komiti Faatonu mo le taimua i la tatou folauga i lenei tausaga. O la outou taitaiga ma le faamalumalu i tatou galuega faatino, ua faamae'aina ai lenei tausaga ma le manuia.

E mulia'i se faafetai i le Pulega ma le afaigaluega atoa, mo la outou galulue punoua'i ma le le faalogologotiga, ua mafai ai ona manuia a tatou taumafaiga, ina ia mautinoa e faaauuina pea le tuuina atu o auaunaga tau uafu e saogalemu ma lelei atoatoa mo le atunuu ma le lalolagi.

Ma lo'u faaloalo tele.

So'oalo Falelima Kuresa So'oalo
Pule Sili

PULEGA

**Tuiloma Neroni
Slade**
TAITAFONO

Hon. Sala Vaimili II
SUI FAATONU

**Seugamaali'i
Jammie Saena**
SUI FAATONU

**Tiufea Rudolf
Meredith**
SUI FAATONU

Marie Toalepaiali'i
SUI FAATONU

KOMITI FAATONU

**So'oalo Falelima
Kuresa So'oalo**
PULE SILI

**Ti'amamana Capt.
Foetutasi Faamausili**
PULE LAGOLAGO -
GATAIFALE

Moe Lene
PULE LAGOLAGO - TUPE

**Papali'i Ausetalia
Tanuvasa**
PULE LAGOLAGO -
GALUEGA FAATINO MA
PUIPUIGAMALU

**Vavaemuitiiti
Samasoni-Fepuleai**
PULE LAGOLAGO -
AUUNAGA LAUTELE

**Teleiai Steve
Schwalger**
PULE LAGOLAGO -
UAFU FAALOTOIFALE

Tuitama Nia Vaifale
PULE LAGOLAGO -
SUETUSI FAALOTOIFALE

PULEGA SINIA

OTOOTOGA O GALUEGA FAATINO

Atinae Tetele ma Matati'a Ausia

Faalaulioa Taumafaiga mo le Puipuiga o le Siosiomaga i luga o le Uafu

O le Poloketi o taumafaiga mo le puipuiga o le siosiomaga i luga o le uafu, le Green Port Initiatives (GPI), o se vaega o le Poloketi tele mo le toe faaleleia o le uafu i Apia, sa faalauiloaina ia Novema 2023, e le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseese, le Afioga Hon. Olo Fiti Afoa Vaai.

O lea polokalame faapitoa sa faamauina ai le faamae'aina o nisi o taumafaiga e pei ona iai le Fuafuaga Faataatia o tapenaga i taimi o faalavelave faafuasei, o le faalauiloaina o sui mai le Pulega ma nisi o paaga, e ta'imua i le faalauiloaina o lenei poloketi i Samoa, polokalame faaleaoaoga i le tali atu i faalavelave, faapea le faapipiina o tanevai i luga o le uafu e faasao ai le suatimu, mo le toe faaaogaina.

O le konekarate o le Royal HaskoningDHV, o loo faatinoina lenei poloketi, ina ia mautinoa le aga'i o faatinoga o galuega a le uafu, ia avea ma se uafu e faamuamua puipuiga o le siosiomaga.

O le poloketi lenei e taula'i ina ia avea le Uafu i Apia ma;

i) **Uafu e unaia le puipuiga o le Siosiomaga (Green Port)**, e ala i faatinoga o auala e faasaoina ai le eletise ma faaoga faiga e puipuia ai le siosiomaga, ma ia mafai ona tali atu i lu'itau i le lumanai,

ii) **Uafu Saogalemu (Safe Port)** e ala i le unaia o faiga e puipuia ma tapena ai, e tali atu i faalavelave e ono tutupu mai, ma le

iii) **Uafu e unaia avanoa faigaluega tutusa**, e ala i le faaaogaina o avanoa tutusa i galuega faatino tau uafu ma lona pulega.

Galuega Faaleleia o Uafu Faalotoifale

O le toe faaleleia o uafu faalotoifale i Mulifanua ma Salelologa, ina ua toe faafo'i mai le Faalapotopotoga o Vaa a Samoa i le 2022, sa ave iai le faamuamua a le Pulega i lenei tausaga faaletupe. O Iulai 2023 sa mae'a ai galuega i Mulifanua ma amatatia ai galuega i Salelologa seia faamae'aina. O galuega e aofia ai le toe faaleleia o potu faatalitali ai pasese, ua faatotogaina i nofoa, televise mo maimoaga, o potu faatalitali mo tagata matutua ma pasese faapitoa, fausiaina o faleoloa laiti mo pisinisi laiti, fausiaina o pa e siomia ai uafu, ma le toe faaleleiga o paka mo taavale.

O le suiga o le vaaiga i nei nofoaga, o le naunautaiga ina ia maua e le mamalu o le atunuu femalaga'i nofoaga talafeagai, e malolo ma mapu ai, ao faatalitali taimi o va'a.

OTOOTOGA O GALUEGA FAATINO

Atinae Tetele ma Matati'a Ausia

Tuuina atu o Faamanuiaga mai Tupe Faasili

O le masina o Mati 2024, sa tuuina aloaia atu ai e le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseeese, le Afioga Hon. Olo Afoa Fiti Vaai, sa avea ma sui o le Taitaifono ma le Komiti Faatonu, Pulega ma le aufaigaluega a le Pulega o Uafu ma Taulaga, faamanuiaga mai ana tupe faasili e tusa ma le \$3,991,448 i le Malo o Samoa, ma sa taliaina e le Minisita o Faalapotopotoga Tumaoti a le Malo, le Afioga Hon. Leatinuu Faumuina Wayne So'oiola, sa avea ma sui o le Malo o Samoa.

O ia faamanuiaga e pei ona pasiaina e le Komiti Faatonu, o le 35% o lana tupe faasili e \$11,404,138 mo le tausaga faaletupe sa faaiuina ile aso 30 Iuni 2023. O le fitu ai nei o tausaga sosoo o faamauiina tupe faasili, ma ua mafai ai ona totogiina atu ai i le Malo, faamanuiaga mai ana tupe faasili, e pei ona faatulafonoina ai i lalo o le Tulafono o Faalapotopotoga Tumaoti a le Malo 2001. Mai le tausaga 2017 i le 2023, ua atoa ai le aofaiga e \$23,611,352 miliona tala o faamanuiaga ua totogiina atu i le Malo. E momoli le faafetai tele i le lagolagosua a le Malo o Samoa, o paaga faipisinisi, Komiti Faatonu, pulega ma le aufaigaluega a le Pulega o Uafu ma Taulaga mo lenei matati'a ausia.

Tofiga Mauualuluga

Ua toe tofiaina e le Kapeneta, So'oalo Falelima Kuresa So'oalo, i le tofiga o le Pule Sili mo leisi tolu tausaga. O le lona tolu ai lenei o konekarate tai tolu tausaga a le Afioga a So'oalo, talu lana konekarate muamua i le aso 20 Oketopa 2017.

Ua toe tofiaina e le Kapeneta, Tuitama Nia Vaifale, i le tofiga o le Pule Lagolago o Suetusi Faalotoifale. O le lona tolu ai foi lea o konekarate tai tolu tausaga a le Afioga Tuitama, talu ona amata lana konekarate muamua i le aso 9 Aukuso 2017.

Fonotaga faaletausaga a le Faalapotopotoga o Gataifale ma Fela'ua'iga i le Pasefika

Sa auai atu le Pule Sili, So'oalo Falelima Kuresa So'oalo, i le Fonotaga Faale-tausaga lona 45 a le Faalapotopotoga o Gataifale ma Fela'ua'iga i le Pasefika, sa faataunuaina i le Atu Solomona mai le aso 10 - 12 Iulai 2023.

O lenei fonotaga e faatinoina i tausaga uma mo faalapotopotoga o uafu ma fela'ua'iga, e faatalatalanoaina ai mataupu mo le siitia o le auaunaga i lea vaega i totonu o le Pasefika, aemaise o le unaia o sootaga vavalalata, i latou galuega. O lea fonotaga, sa toe tofia ai le Afioga So'oalo ma Taitaifono o le Faalapotopotoga lenei. O leisi fonotaga o le a faataunuaina i Fiti i le 2024.

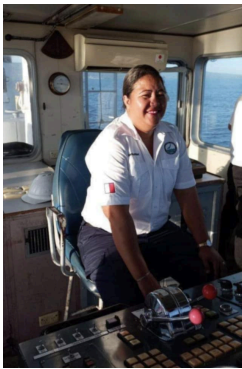
OTOOTOGA O GALUEGA FAATINO

Atinae Tetele ma Matati'a Ausia

Aloa'ia le uluai Tamaitai Kapeteni

Ia Aukuso 2023, sa faamanatuina ai e le Pulega se matati'a ausia e ala i se sauniga faapitoa, e aloaia ai lana uluai tamaitai kapeteni, ua ia ausia ma maua tusi kapeteni, i lalo o le Vaega o le Gataifale.

O le tamaitai ia Ioana Paulo-Avefua, sa amatalia lana auunaga i le Pulega i le aso 1 Iulai 2013, o se tamaitai saila, ma i le 2018, ina ua mae'a lana tusi pasi lona IV (Master Class 5), sa tofiaina i le tulaga o le kapeteni. I le 2023, sa aloaia ai lona tofiga o se kapeteni i luga o va'a e i lalo ifo o le 500 tone le mamafa i Samoa, ma o loo ia tauaveina nei tiute ina ia avea ma pailate. O lenei matati'a o loo lagolagoina ai le vaega o unaia ai avanoa tutusa mo kenera i lalo o le Poloketi o le Green Port Initiatives, ma o le olaga galue a le tamaitai o Ioana, o se molimau vaaia lea o le naunautaiga o le Pulega e unaia avanoa faigaluega tutusa mo itupa o alii ma tamaitai i le vaega lea o le gataifale.

Fonotaga Faava-o-Malo a le Faalapotopotoga o Gataifale a le Lalolagi

O le Pule Sili a le Pulega, So'oalo Falelima Kuresa So'oalo, o se tasi o sui usufono a Samoa i le fonotaga faava-o-malo lona 33 a le Faalapotopotoga o Gataifale a le Lalolagi, sa faataunuina i lana Ofisa Autu i Lonetona mai le aso 27 Novema i le aso 6 Tesema 2023. O lenei fonotaga e ta'i lua tausaga ma faataunuina.

O le Minisita o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseese, Hon. Olo Fiti Afoa Vaai, o le ta'ita'i usufono, ma sa auai ai foi ma Pule Sili o le Faalapotopotoga o Vaa a Samoa, Auunaga o Vaa a Samoa ma le Ofisa Sili o Pulega a le Matagaluega o Galuega, Fela'ua'iga ma Atinae Eseese.

Le au Usufono a Samoa ma le Failautusi a le Faalapotopotoga, Mr Kitack Lim (2016-2023)

OTOOTOGA O GALUEGA FAATINO

Atinae Tetele ma Matati'a Ausia

Auaunaga mo le Mamalu o le Atunuu

Sa faaauuina pea le lagolagoina e le Pulega o le atunuu, e ala i le lagolagosua i le Alogava'a faava-o-malo ma le Tauvaga Tausala a Samoa. Sa maua le avanoa a le Pulega, e talimalo ai i sui tauva e toa sefulu mo le Tauvaga Tausala. Sa faatino saunoaga faapitoa a sui tamaitai o loo galulue i le Vaega o le Gataifale, Ioana Avefua ma le Vaega o Poloketi (Inisinia), Lute Mundia, e tusa ai ma lo la soifua galue i totonu o galuega e toalaiti ai tamaitai. Sa faataunuuna se asiasiga i le uafu faavaomalo, ma se malaga pu'upu'u i luga o le va'a toso le Atafa, ao faafoeina e le tamaitai kapeteni ia Ioana Avefua. Sa faaiuina le polokalame i se asiasiga foi i le nofoaga o loo faatinoina ai le Poloketi mo le toe faaleleia o ma'a tetele o tali ai galu i le uafu (breakwater), o loo galue ai le tamaitai inisinia ia Lute Mundia.

Sa tuuina atu foi le fesoasoani masani a le Kalapu o tagata faigaluega a le Pulega, i le Nofoga o Tagata Matutua i Mapuifagalele ia Setema 2023, e aofia ai le mealofa tupe e \$5,000 ma le anoanoa'i o oloa ma vaega manaomia mo le tausaga o nai matua. O lenei foi e faatinoina i tausaga uma.

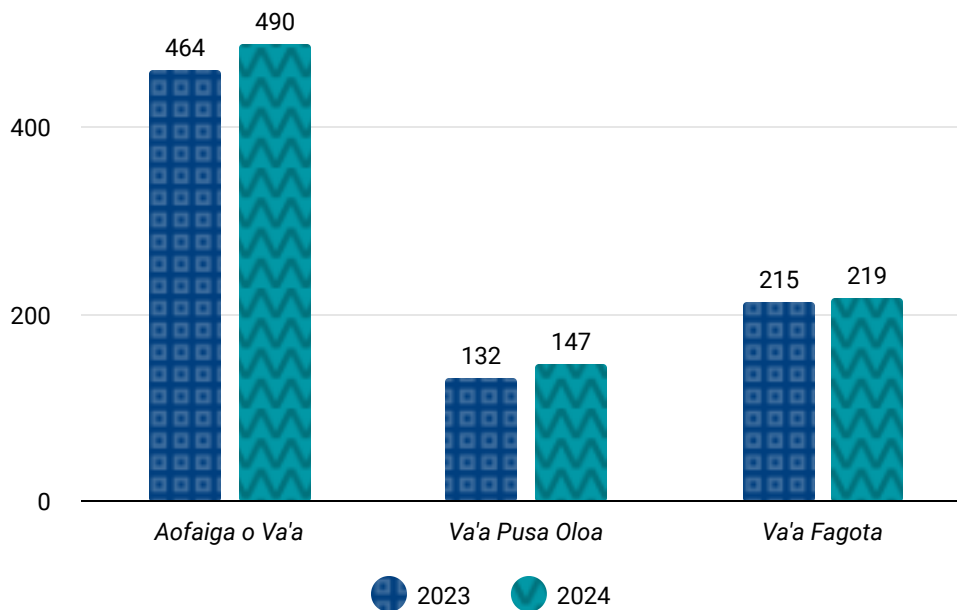

FAAMAUMAUGA O GALUEGA O LE UAFU

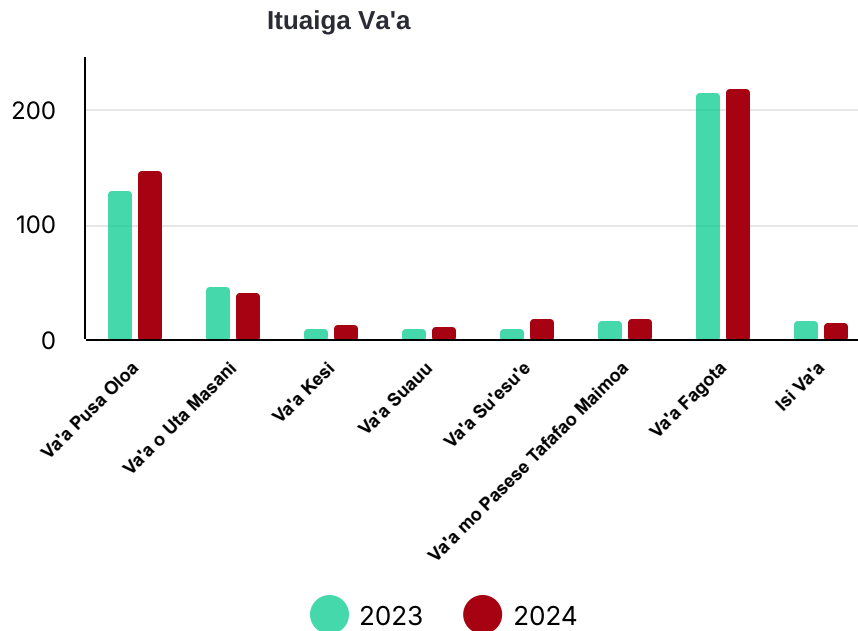
Aofaiga o Va'a

	2020	2021	2022	2023	2024
Aofaiga o Va'a	637	403	310	464	490
	2020	2021	2022	2023	2024
Va'a Pusa Oloa	148	125	124	132	147
	2020	2021	2022	2023	2024
Va'a mo Pasese Tafafao Maimoa	2	-	-	18	20
	2020	2021	2022	2023	2024
Va'a Fagota	292	200	110	215	219
	2020	2021	2022	2023	2024
Mamafa o Va'a	2,498,536	1,899,338	1,975,034	3,600,204	3,872,411
	2020	2021	2022	2023	2024
Aofaiga Pusa Oloa (TEUs)	41,200	43,933	45,680	44,676	53,017

Aofaiga o Va'a - 2023 vs 2024

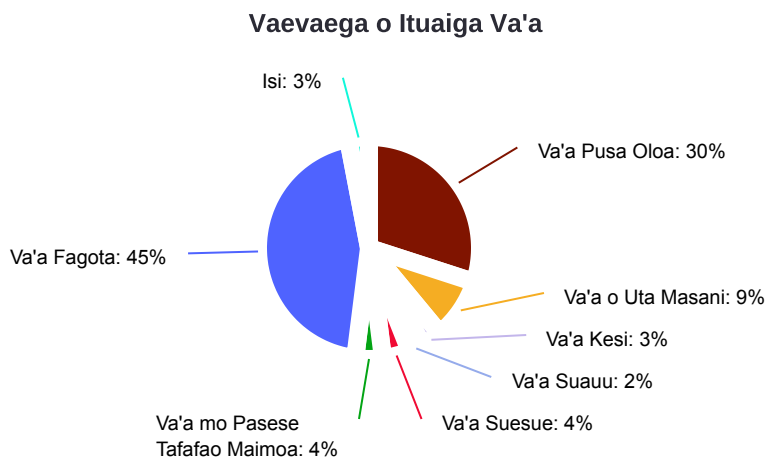
FAAMAUMAUGA O GALUEGA O LE UAFU

Sa siitia i le 5% le aofaiga o va'a sa taula i le Uafu i Apia, mai le 464 ile 2022/23 ile 490 i lenei tausaga faaletupe o iloiloaina.

O ituaiga va'a eseese e aofia ai va'a pusaoloa, va'a o uta masani, va'a kesi, va'a suauu, va'a su'esu'e, va'a mo pasese tafafao maimoa, va'a fagota ma isi ituaiga e pei o va'a faila, va'a o uaea tetele, va'a toso ma va'a la'upasese.

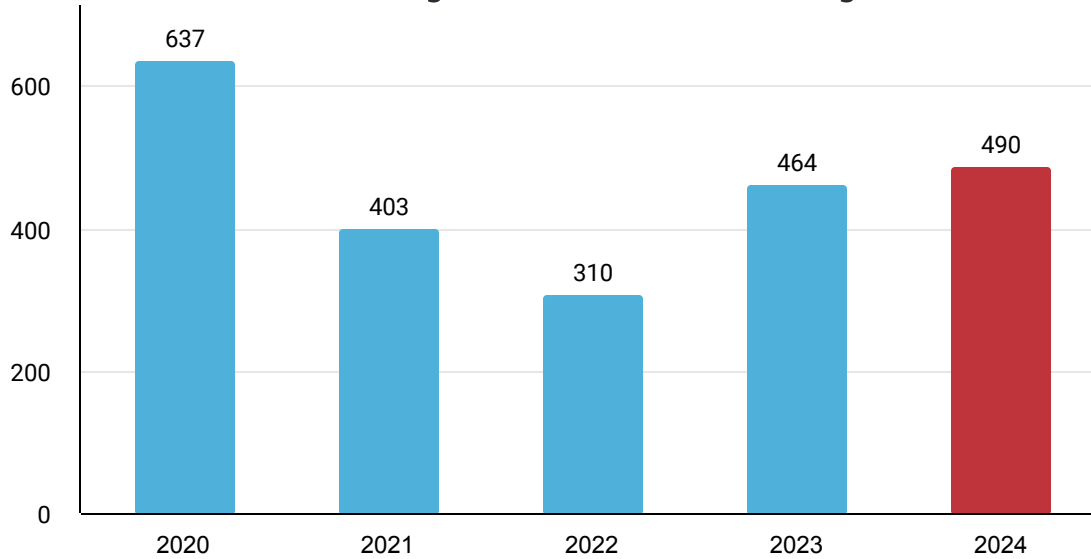
O le ituaiga va'a na mataina le siitaga o va'a pusaoloa, e tusa ma le 10% mai le tausaga ua tuanai, va'a kesi i le 21%, va'a suauu i le 8%, va'a su'esu'e i le 45%, va'a mo pasese tafafao maimoa i le 10% ma va'a fagota i le 2%. Va'a o uta masani sa faaititia i le 11% mai le 47 i le tausaga ua tuanai i le 42, faapea ma Isi Va'a i le 6% i le tausaga faaletupe lenei.

O va'a pusaoloa e tusa ma le 30% o le aofaiga atoa o va'a mo le tausaga; 45% va'a fagota, 9% va'a o uta masani; e ta'i 4% va'a su'esu'e ma va'a mo pasese tafafao maimoa, va'a kesi ma isi i le ta'i 3% ma va'a suauu i le 2%.

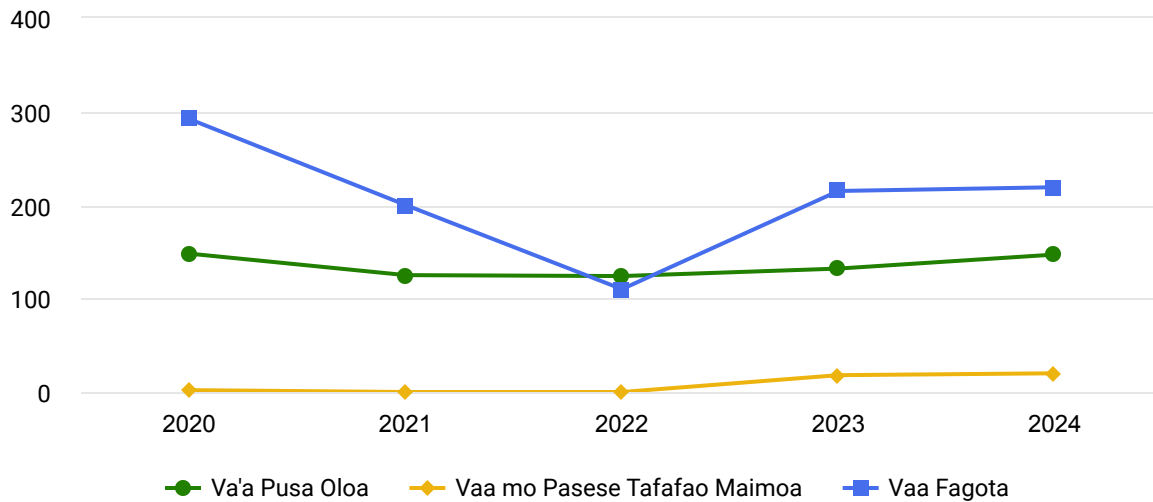
FAAMAUMAUGA O GALUEGA O LE UAFU

Aofaiga o Vaa - Totonu Lima Tausaga

Na fa'aaauau pea ona fa'atupula'ia le aofa'i o va'a na taula i le uafu i Apia talu mai le tausaga 2022, e 5% le si'itia mai le tausaga fa'aletupe ua mavae.

Ituaiga Vaa - Totonu i le Lima Tausaga

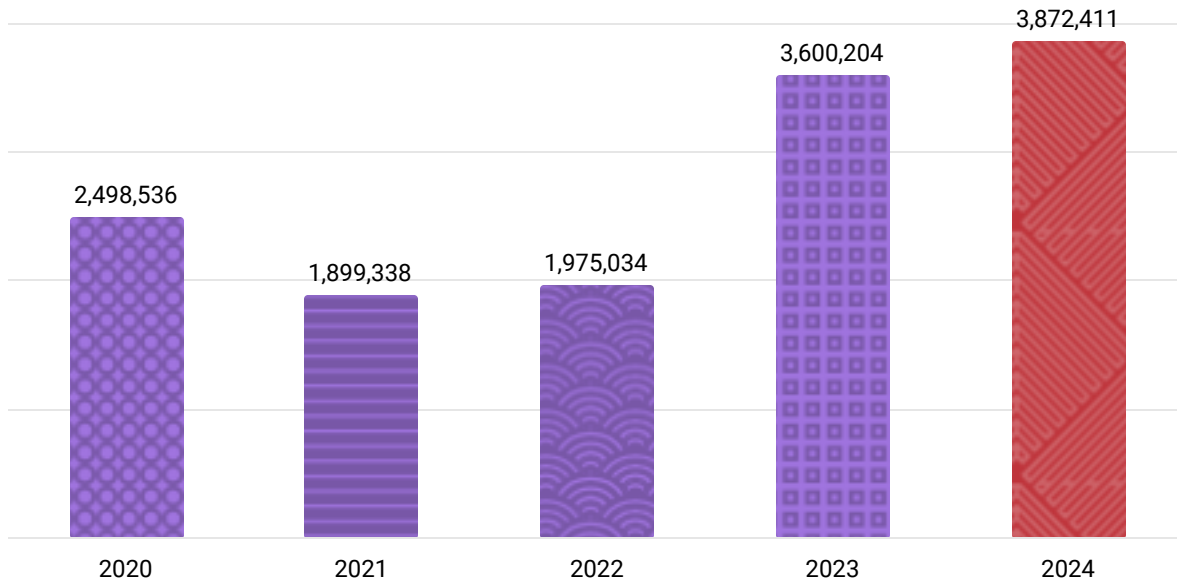

O ituaiga va'a autu e tolu sa fa'amauina ma taula i le Uafu i Apia e aofia ai va'a pusa oloa, va'a mo Pasese Tafafao Maimoa ma Va'a Fagota. I totonu o le lima tausaga, o lo'o mauiluga pea le aofa'i o va'a fagota nai lo isi ituaiga va'a e lua. E ui ina pa'u i le tausaga fa'aletupe 2021/22, sa toe siitia seia oo i le tausaga fa'aletupe na iloiloina.

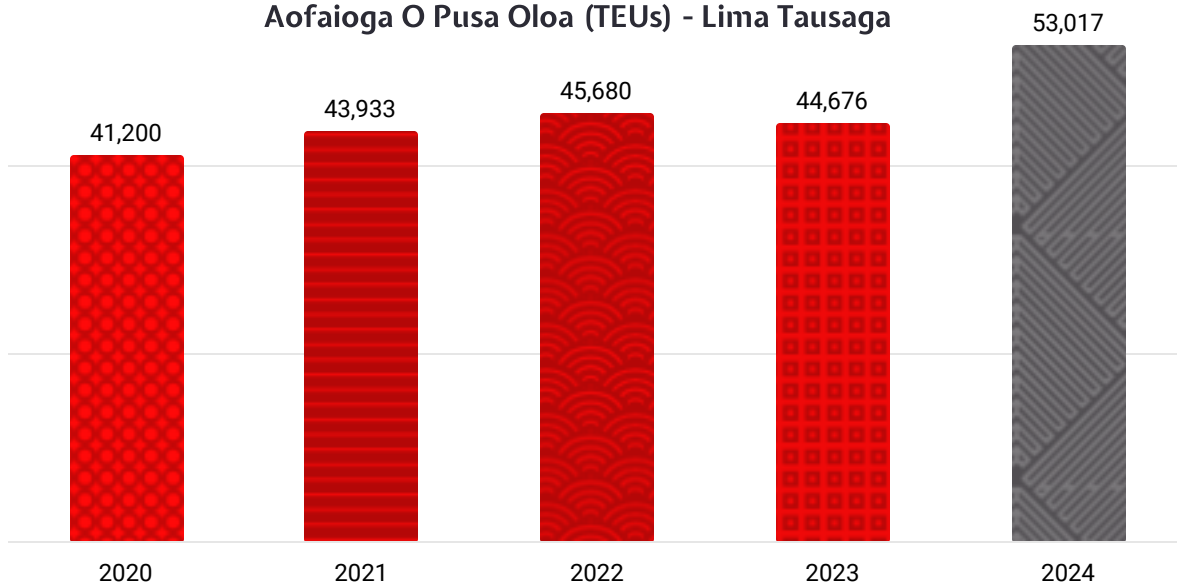
FAAMAUMAUGA O GALUEGA O LE UAFU

Mamafa o Vaa (GRT) - Lima Tausaga

Ua siitia aofaiga o le mamafa o vaa i le 7% mai le tausaga faaletupe 2022/23 i le tausaga faaletupe lenei, ma e tusa ma le 3.8 miliona tone. O va'a pusa oloa sa fa'amauina le maualuga o le mamafa e 2.1 miliona tone, i le tausaga faaletupe lenei.

Aofaioa O Pusa Oloa (TEUs) - Lima Tausaga

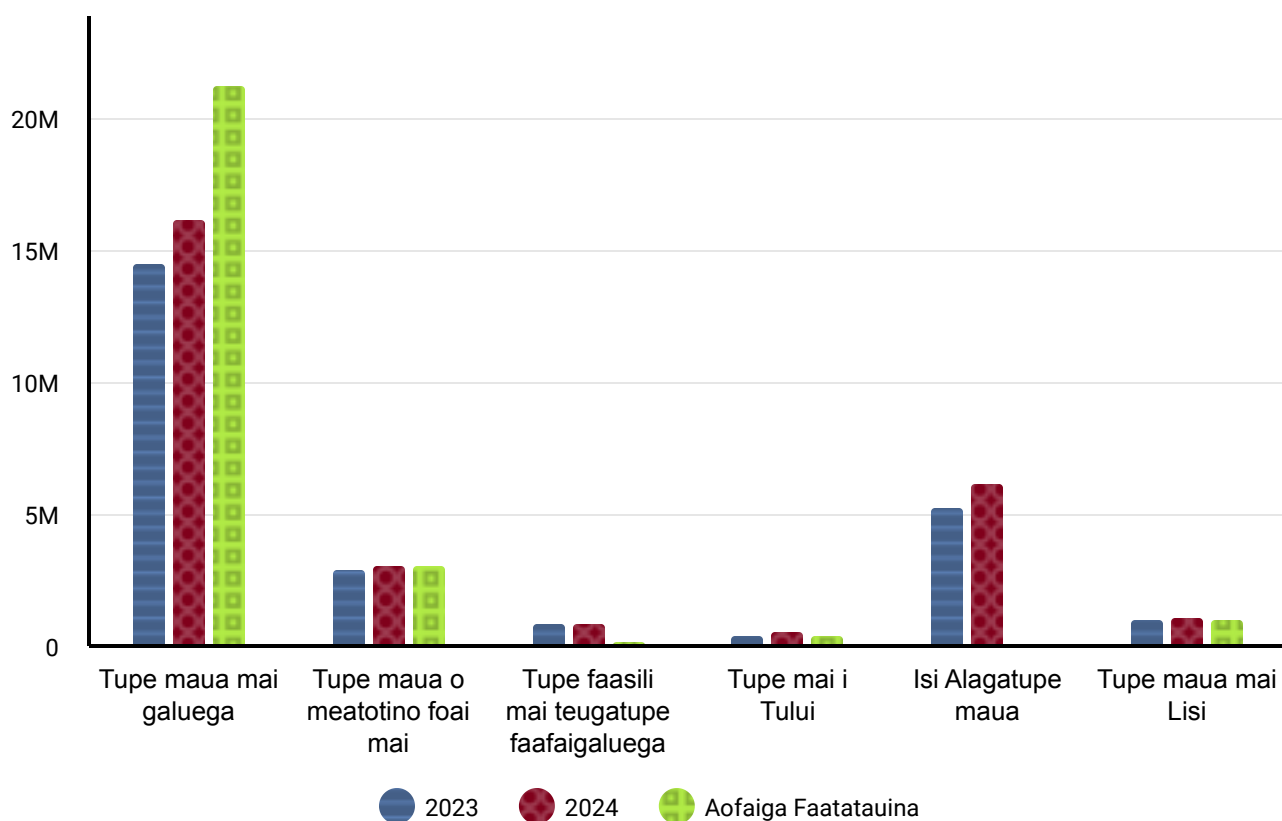
Ole aofaiga o pusa oloa (TEUs) na si'itia ile 16% mai le 44,676 i le tausaga faaletupe ua tuanai, i le 53,017 i le lenei tausaga.

ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

TUPE MAUA

	2023	2024	Aofai Faatatauina
Tupe Maua mai Galuega	14,549,868	16,238,293	21,309,717
Tupe maua o meatotino foai mai	2,985,937	3,132,489	3,100,000
Tupe Faasili mai teugatupe faafaigaluega	893,219	913,688	250,000
Tupe mai i Tului	470,130	635,150	490,000
Isi Alagatupe maua	5,330,885	6,232,561	170,656
Tupe maua mai Lisi	1,029,811	1,136,173	1,059,205
Aofai Tupe Maua	25,259,850	28,288,354	26,379,578

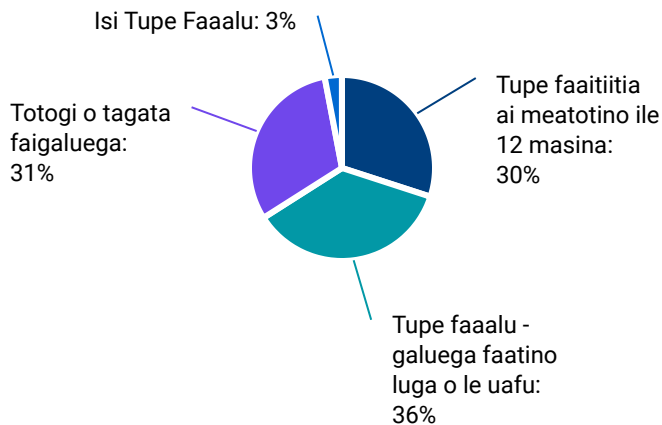
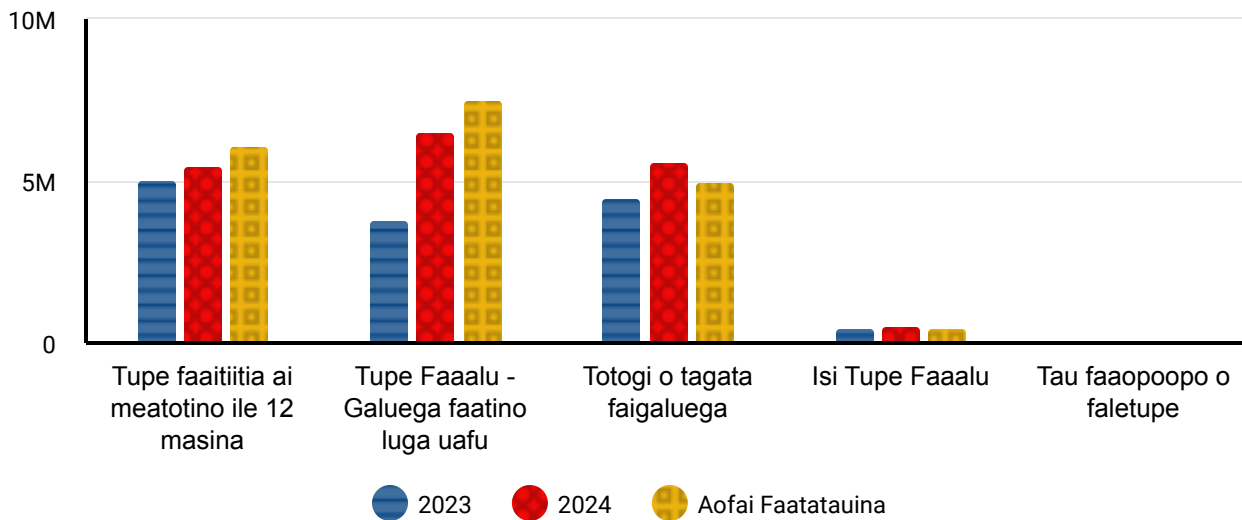
O le aofaiga o Tupe Maua i lenei tausaga faaletupe sa siitia i le 11.99% mai le \$25.26 miliona tala i le \$28.28 miliona tala i le tausaga faaletupe 2023/24 ma e sili atu nai lo le aofai faatatauina o tupe faaletausaga.

ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

TUPE FAAALU

	2023	2024	Aofai Faatatauina
Tupe faaitiita ai meatotino ile 12 masina	5,034,794	5,516,122	6,106,800
Tupe Faaalu i tau faaopoopo o nonogatupe/faletupe	3,113	3,924	4,500
Tupe Faaalu mo Galuega Faatino luga o le uafu	3,797,791	6,559,198	7,529,644
Totogi o tagata faigaluega	4,535,931	5,633,580	5,020,512
Isi Tupe Faaalu	484,083	556,648	513,000
Aofai Tupe Faaalu	13,855,712	18,269,472	19,174,456

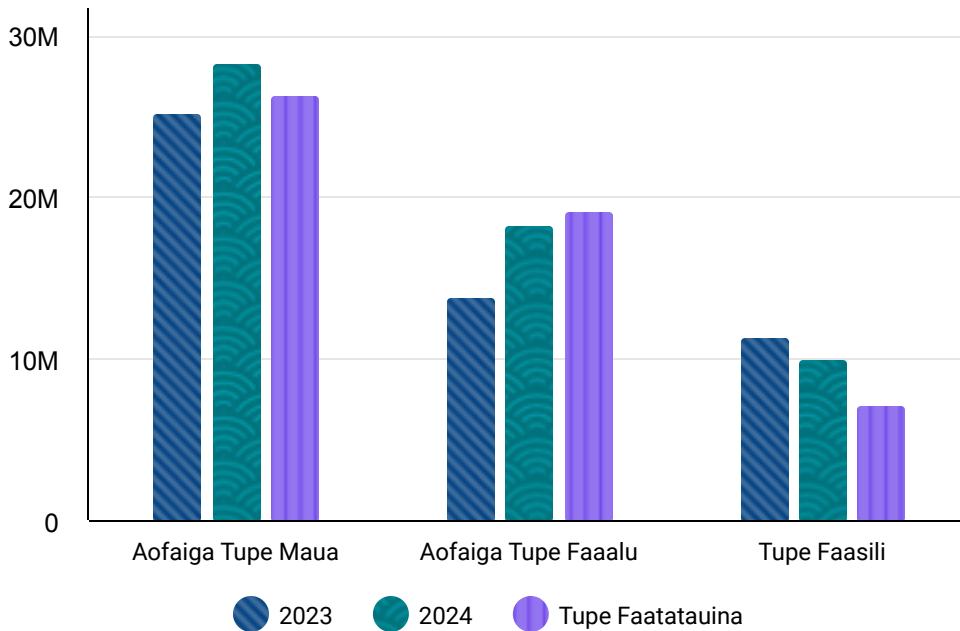

Aofaiga Tupe Fa'aalu sa si'itia i le 31.86% pe a fa'atusatusa i le tausaga faaletupe ua tuana'i.

O tupe faaalu mo galuega faatino luga o le uafu, e mau luga ai lava le 36%, sosoo ai ma Totogi o tagata faigaluega e 31%, ma Tupe faaitiita ai meatotino ile 12 masina ile 30%, ma Isi tupe faaalu ile 3%.

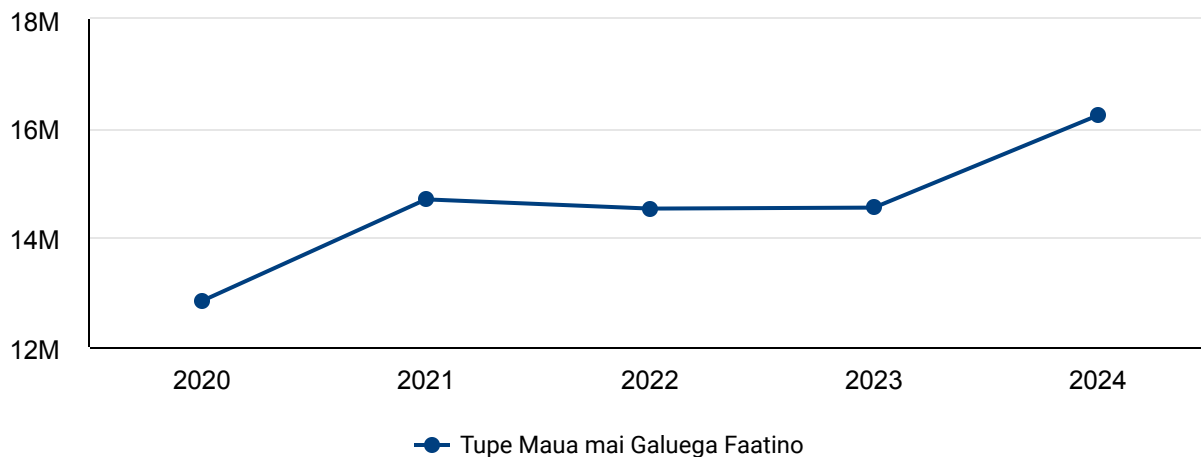
ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

	2023	2024	Tupe Faatatauina
Aofaiga o Tupe Maua	25,259,850	28,288,354	26,379,578.14
Aofaiga o Tupe Faaalu	13,855,712	18,269,472	19,174,456
Tupe Faasili	11,404,138	10,018,883	7,205,122.14

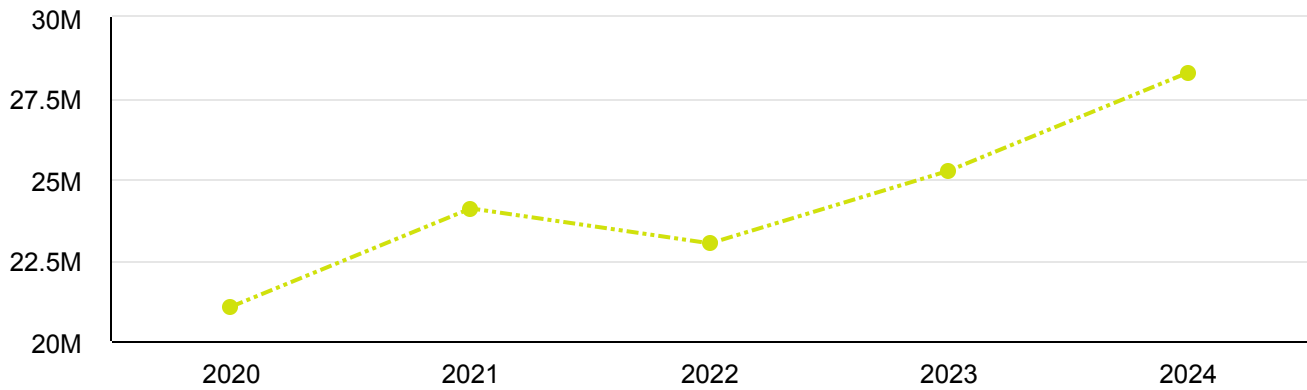
I lona aotelega, sa faamauina le Tupe Faasili e \$10,018,883 miliona tala mo le tausaga faaletupe 2023/24. E ui ina faaititia i le 12% mai le tausaga faaletupe ua tuana'i, sa tumau pea le Tupe Faasili i luga ifo o le \$10 miliona mo le tolu tausaga sosoo, talu ona faavaeina i le 25 tausaga talu ai. O le Tupe Faasili e sili atu i le tupe faatatau o le tausaga mo tupe faasili e \$7,205,122.14, o se faaopoopoga e 39%.

Tupe Maua mai Galuega Faatino Lima Tausaga

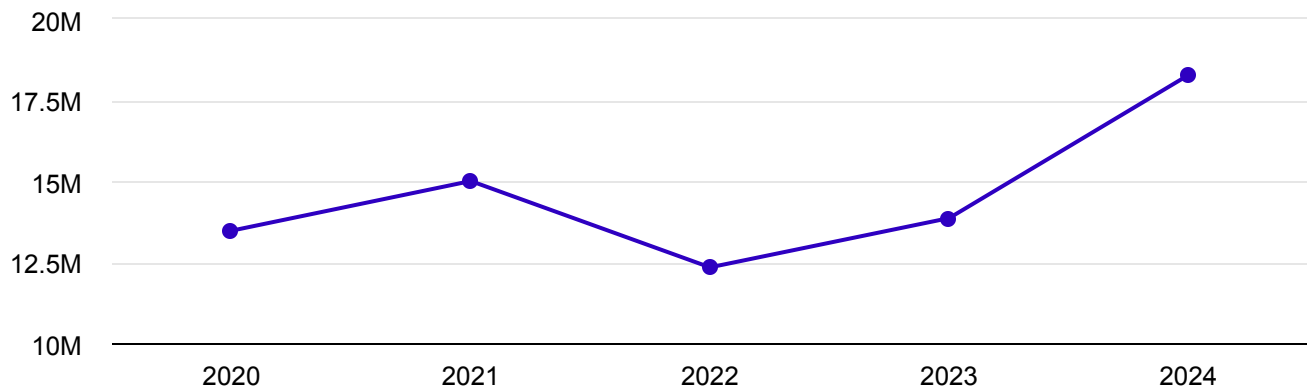

ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

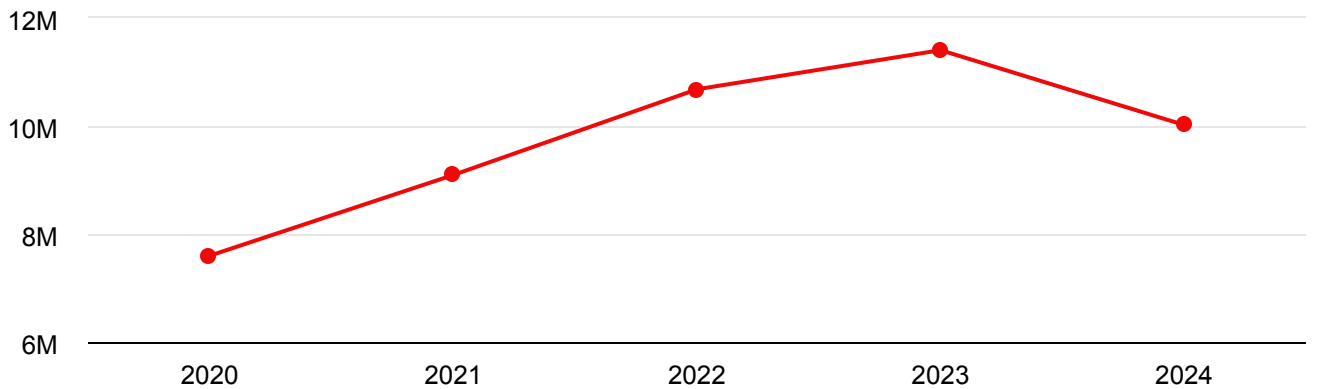
Tupe Maua ma Tupe Faaalu - Lima Tausaga

—●— Aofaiga Tupe Maua

—●— Aofaiga Tupe Faaalu

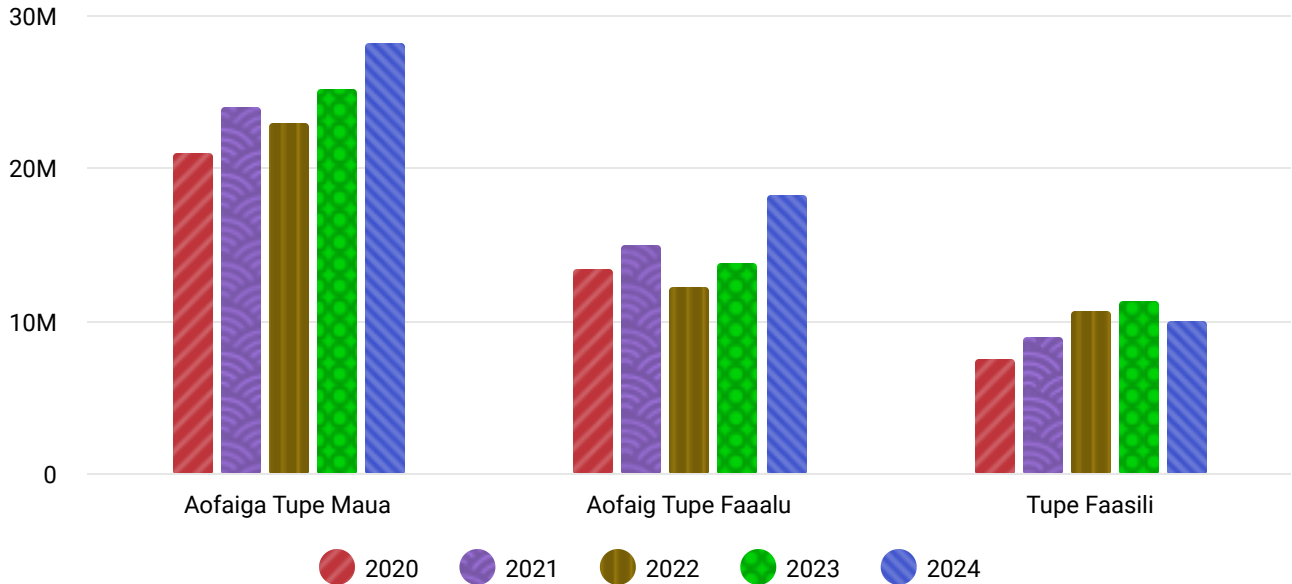

—●— Tupe Faasili

ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

TUPE MAUA MA TUPE FAAALU - LIMA TAUSAGA

O le Aofaiga o Tupe Maua sa siitia mai lava le tausaga faaletupe 2019/20 ile 2020/21, ona faaitiitia lea i le 2021/22. Sa toe faaauuina ona siitia i tausaga faaletupe 2022/23 ma le 2023/24. I lona aotelega, o le aofaiga o tupe maua sa siitia i le 34% i le lima tausaga talu ai mai le \$21.07 miliona ile \$28.29 miliona.

O le Aofaiga o Tupe Faaalu sa siitia foi i le lima tausaga talu ai, i le 36% mai le \$13.47 miliona ile 2019/20 ile \$18.27 miliona ile 2023/24.

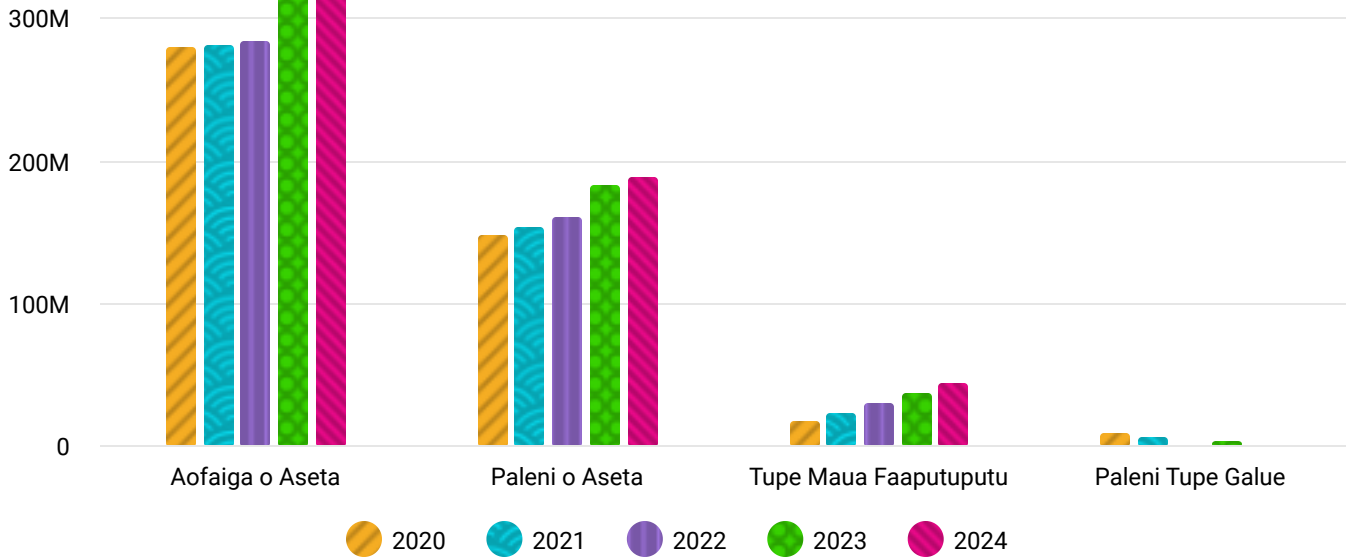
O Tupe Faasili sa faaauuina pea ona siitia talu mai le tausaga faaletupe 2019/20, mai le \$7.59 miliona ile \$11.40 miliona ile 2022/23, ona faaitiitia ai lea i le 12% i le \$10.02 miliona ile 2023/24. E ui i lona faaititiga, ae sa tumau pea ona ausia le \$10 miliona.

O le tulaga tau tupe faasili a le Pulega o loo siitia pea i le lima tausaga talu ai, ile 31.85%.

ILOILOGA O RIPOTI O TUPE

TUPE FAAVAE, ASETA MA NOATAGA - LIMA TAUSAGA

O le tulaga o Paleni o Tupe Galue a le Pulega sa faamauina se faaititiga i le tausaga faaletupe 2020/21, ona o le toe fetuunaiga o teugatupe faafaigaluega faavaitaimi lea ua toe fetuunai ai le avea o teugatupe faafaigaluega e faagataina i tua atu o le 12 masina, ma teugatupe faafaigaluega mo se vaitaimi umi. Sa fesuisuia'i lona tulaga, talu mai le 2020/21 seia oo mai le tausaga faaletupe 2023/2024.

Sa siitia i le 14.50% ia Tupe Maua Faaputuputu talu mai le tausaga ua tuanai; ma o le sao autu lea i le ausia o le tupe faasili e \$10.02 miliona mo le tausaga. O Tupe Maua Faaputuputu sa siitia lona tulaga mai le \$18.18 miliona ile 2019/20 ile \$44.95 miliona ile 2023/24; o se siitaga e 59.56% i le lima tausaga.

O loo faatumauiina pea le tulaga o le Pulega, i le leai o se aitalafu e oo mai le taimi nei, talu ona famaeeaina i le 2019, le totogiina o tului mo aitalafu i le vaitaimi umi. O loo faaauuina pea e le Pulega le mulimulitai o lana matafaioi i le avea ai ma Faalapotopotoga Tumaoti a le Malo, e ala lea i le tuuina atu o vaegatupe mai tupe faasili i le lima tausaga talu ai.

RIPOTI O TUPE

*Mo le tausaga faaletupe faaiuina 30 Iuni
2024*

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamaoniga mai Faatonu
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

E tuuina atu lenei faamaoniga e faapea, o Ripoti o Tupe ale Pulega o Uafu ma Taulaga o loo faapipiina atu iinei e aofia ai Faamatalaga o Paleni o Meatotino, Aitalafu ma Tupe Faavae, Faamatalaga o Tupe Maua ma Tupe Faaalu, Faamatalaga ole Fesuaiga o Paleni o Tupe Faavae, Faamatalaga o Tupe Galue, ma Faamatalaga e avea ma vaega o Ripoti o Tupe mole tausaga faaletupe na faaiuna i le aso 30 Iuni 2024.

- a. Tuuina atu i se tulaga sa'o ma le paleni tutusa o vaega uma oloo faasino iai;
- e. sa tapenaina ma mulimulitaia Taiala Faavaomalo mo Ripoti o Tupe ma;
- i. o loo tausisia vaega ole Tulafono mole Puleaina o Tupe ale Malo 2001 male Tulafono mo Kamupani Tumaoti 2001 (toe iloiloina 2006) e tusa ma vaega mo Ripoti o Tupe o loo i lalo ole Tulafono ole Puleaina o Tupe ale Malo 2001, Tulafono mo Faalapotopotoga Tumaoti ale Malo 2001 male Tulafono a le Pulega o Uafu ma Taulaga 1998.

Komiti Faatonu

O sui mamalu o le Komiti Faatonu mo le tausaga faaletupe ua maea nei e aofia ai

1. Tuiloma Neroni Slade (Taitaifono) (Toe tofiaina Iuni 2023)
2. Tiufea Rudolf Meredith (tofia ile masina o Aperila 2022)
3. Marie Bentin – Toalepaialii (tofia ile masina o Aperila 2022)
4. Seugamaalii Taito J Saena (tofia ile masina o Aperila 2022)
5. Sala Vaimili II (tofia ile masina o Setema 2022)

Taunuuga o galuega faatino

O le tupe faasili o lenei tausaga 2024, e \$10,018,883 (2023: \$11,404,138).

Galuega faatino autu

O le galuega autu a le Pulega o Uafu ma Taulaga o le saunia ma le faafoeina o auunaga i uafu ma taulimaina o uta i atumotu o Upolu ma Savaii. O lona ofisa autu o lo'o i Matautu-tai.

Tupe totogi atu i le Malo mai tupe faasili

E tusa ai male Tulafono o Faalapotopotoga a le Malo 2001 faapea le faai'uga ale Kapeneta, FK(18) 11, ua faamaonia nei le tuuina atu o le \$3,506,608.89 tala i le Malo.

E faai'uina ane le tausaga faaletupe 30 Iuni 2024 ua mae'a ona totogiina le \$4,761,098.45 tala I le Malo mai tupe faasili o tausaga ua mae'a atu.

Fa'aaauuina ole auunaga

O tala o tupe a le Pulega ua saunia i luga o faavae o galuega fa'aaauu pea. Ua fa'aaogaina e le Pulega lea faiga faavae e talafeagai i le sauniuniga o nei tala o tupe ona e talitonu o lo'o iai tupe maua e fa'aleleia ai ana galuega ma matafaioi i le isi 12 masina mai le aso o le lipoti a le Komiti Faatonu.

Feso'ota'iga i tagata faigaluega

O fefa'atauaiga uma a tagata faigaluega o lo'o feso'ota'i ma fa'amatalaga tu'uina atu i lenei tala o tupe.

Mea na tutupu mulimuli ane I le tausaga faaiuina

E le'o iloa e le Komiti Fa'atonu ni mataupu po'o ni tulaga e ono iai se fetu'una'iga tele pe fa'ailoa atu i tala o tupe 30 Iuni 2024.

I le fa'ai'uga o galuega faatino a le Pulega agai mai i le aso o lenei lipoti, e le o iai i le finagalo a le Komiti Fa'atonu ni fefa'atauaiga le masani ai poo se mataupu na tula'i mai ese nai lo'o mea na fa'amatalaina i tala o tupe.

Faia I Apia I le aso: 24 Oketopa 2024

Sainia e tusa ai ma finagalo o le Komiti Faatonu.

TAITAIFONO O LE KOMITI

SUI O LE KOMITI FAATONU

Telephone: 27751
Fax: 24167
Email: info@audit.gov.ws
Website: www.audit.gov.ws

P.O Box 13
APIA, SAMOA

Please address all correspondences
to the Controller and Auditor General

AUDIT OFFICE

LIPOTI A LE OFISA SUETUSI

MO FONO A FA'ATONU - PULEGA O UAFU MA TAULAGA A SAMOA

Manatu Fa'a-Su'etusi

Ua mae'a ona matou su'eina faamatalaga tautupe o lo'o fa'apipi'i fa'atasi atu a le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa, e aofia ai le Fa'amatalaga o Tau Tupe e pei ona iai i le aso 30 Iuni 2024, ma fa'amatalaga o Tupe maua ma tupe fa'aalu, fa'amatalaga o fesuaiga o tupe fa'avae ma fa'aagaga, ma fa'amatalaga o tupe fetafea'i, mo le tausaga e pei ona fa'ai'uina ai i le 30 Iuni 2024, fa'atasi ai ma le oototoga o tu'utu'uga iloga fa'atausi tusi ma fa'amatalaga fa'aopoopo. O Suetusi Aloaia Fa'alauaitale, BDO, na fesoasoani i lenei su'ega o tusi. Sa ta'ita'ia lenei galuega ua fa'ai'uina i lenei manatu po'o le lipoti fa'asuetusi tutoatasi e Taimalieutu Ernest Betham.

I lo matou manatu, ua tu'uina mai e fa'amatalaga tau tupe se va'aiga e tonu ma talafeagai le tulaga tau tupe a le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa, e pei ona iai i le aso 30 Iuni 2024, ma ana fa'atinoga fa'aletupe, suiga i tupe fa'avae ma ana tupe fetafea'i mo le tausaga na fa'ai'uina ai e tusa ai ma Aiaiga Fa'ava-o-Malo i le Fa'alauiloaina o Lipoti Fa'aletupe.

Fa'avae ole Manatu Fa'asuetusi

Sa fa'atino la matou su'ega e tusa ai ma Aiaiga Fa'a-Su'etusi Fa'ava-o-Malo. O la matou matafaioli lalo o nei aiaiga o lo'o fa'amanino atili atu i le vaega o Matafaioli Fa'asuetusi mo le su'ega o Fa'amatalaga Tau Tupe i lenei lipoti. E tutoatasi le Su'etusi mai le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa e tusa ai ma Aiaiga Fa'ava-o-Malo Fa'a-Tausi Tusi e mana'omia lo matou tautu i manaoga amiotonu talafetaui e fa'atatau i le auunaga Fa'a-Su'etusi i totonu o Samoa. Ua matou fa'amalieina uma tulaga mo'omia o Aiaiga Fa'ava-o-Malo e pei ona taua i luga. Ua matou talitonu e fa'apea o mau Fa'a-Su'etusi na matou maua ua lava ma fetau e tu'uina mai ai se fa'avae mo lo matou manatu Fa'a-Su'etusi.

O isi fa'amatalaga

O le Fono a Fa'atonu e gafa tonu ma le tu'ufaatasia o isi fa'amatalaga, e aofia ai fa'amatalaga o lo'o fa'aailoa atu i le Lipoti a le Komiti Fa'atonu ae le aofia ai Fa'amatalaga Tau Tupe fa'apea le lipoti i le su'ega o tusi. O le Manatu Fa'asuetusi foi i luga o Fa'amatalaga Tau tupe e le o aofia ai Isi Fa'amatalaga ma e le o fa'aailoa ai foi se manatu fa'apitoa fa'asuetusi.

I le feagai ai ma le su'ega o fa'amatalaga tau tupe, o le matafaioli o le su'etusi le faitau o Isi Fa'amatalaga nei, ma fuafua poo iai ni fa'amatalaga sese matuiā agai i Fa'amatalaga Tau Tupe poo nisi o fa'amatalaga talafegai. Afai e iai ni a'afiaga o ni fa'amatalaga sese matuiā, e tatau on lipoti nei tulaga. I le taimi nei, e le o iai ni tulaga e ono lipotia.

O le Matafaioli a le Fono a Fa'atonu ma le Pulega Mo Fa'amatalaga Tau Tupe

O le Fono a Fa'atonu ma le Pulega, e ia te i latou le matafaioli mo le saunia ma le tu'uina aloaia mai o nei fa'amatalaga Tau Tupe ina ia tusa ai ma Aiaiga Fa'ava-o-malo i le Fa'alauiloaina o Fa'amatalaga Tau Tupe. O lenei matafaioli e aofia ai le fuafuaina, le fa'atinoina, ma le fa'aauuina o pulega fa'alotoifale talafeagai, le filifilia ma le fa'aaogaina o faiga fa'avae Fa'atausi Tusi ua talafetaui ma le saunia ma le tu'uina aloala mai o Fa'amatalaga Tau Tupe e fa'apea ua saoloto mai sēsē matuia, e fa'aono mafua mai le sasi po'o amio pi'opi'o.

I le saunia o fa'amatalaga Tau Tupe, e tatau ile Fono Fa'atonu ona fa'amautinoa le mafai ai e le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa le fa'aauuina o ana galuega ma fa'agaoloiga fa'ale-tupe ma fa'aailoa i le tulaga e tatau ai mataupu e a'afia ai le lumana'i fa'aauu ma fa'aaogā ai le talitonuga maumaututu i lenei lumana'i fa'aauu sei vagana ai ua ta'atia se fa'amoemoe ole Fono Fa'atonu ma le Pulega e tapunia le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa ma taofia uma ana galuega po'o le leai foi o se isi fa'amoemoe ma'utinoa e toe fa'aauu ai.

O le Fono a Fa'atonu ma le Pulega, e gafa ma le mata'itūina o le sologa lelei o fa'amatalaga tau tupe a le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa.

Matafaioli a le Su'etusi

O le sini autū o le su'ega o tusi, o le fa'aailoa lea o se manatu i luga o Fa'amatalaga Tau Tupe e ala i lipoti e aofia ai ma le manatu Fa'a-Su'etusi e fa'avae i luga o mau talafeagai e tusa ai ma aofaiga ma folasaga i totonu o nei Fa'amatalaga, e aofia ai foi ma le auiliilina o fa'afitauli mai fa'amatalaga sese matuiā, pe afua mai i amio pi'opio po'o le sasi. O a matou mau e maua ai se fa'amaoniga talafeagai peita'i e le mafai ona mau se ma'utinoa atoatoa pe maua uma ni sese poo ni sasi o iai i Fa'amatalaga Tau Tupe tusa lava pe fa'atinoina se su'ega e tusa ai ma Aiaiga Faa-Suetusi Fa'ava-o-Malo. E mafai ona iai ni fa'amatalaga sese e afua mai i amio pi'opi'o po'o le sasi ma e mafai ona matuiā lona a'afiaga i le aotelega ato, ma e ono a'afia ai fuafuaga i mataupu tau tupe a i latou o le a fa'aaogaina Fa'amatalaga Tau Tupe ma fa'avae mo nei fuafuaga.

Telephone: 27751
Fax: 24167
Email: info@audit.gov.ws
Website: www.audit.gov.ws

P.O Box 13
APIA, SAMOA

AUDIT OFFICE

Please address all correspondences
to the Controller and Auditor General

E tusa ai ma Aiaiga Fa'a-Su'etusi Fa'ava-o-Malo, e fa'atino la matou su'ega i le tulaga maualuga ma le tomal faapitoa. E fa'apea foi ona matou:

- Fa'a'ailoa ma auilili ni lamatiaga o fa'afitauli mai fa'amatalaga sese matuiā o Fa'amatalaga Tau Tupe, pe afua mai i ni amio pi'opi'o po'o le sasi, fausia ma fa'atino gaoioga e tali atu i nei lamatiaga, ma fa'amauiina mau Fa'a-Su'etusi e atoatoa ma talafeagai mo fa'avae o le manatu Fa'a-Su'etusi. O le lamatiaga o le lē maua o fa'afitauli mai fa'amatalaga sese matuiā e afua mai i amio pi'opi'o e ogaoga atu nai loo tulaga sasi, ona o amio pi'opi'o e aofia ai fefinuaiga, pepelo, ave ese ma le iloa, fa'amatalaga sese, po'o le soloia o puipuiga fa'alotoifale.
- Silafia puipuiga fa'alotoifale e talafeagai i le su'ega mo le fausia o gaoioga talafeagai i ia tulaga ae lē mo le fa'amoemoe e fa'aalia se manatu i le lelei o puipuiga fa'alotoifale.
- Iloilo le tulaga talafeagai o faiga fa'avae fa'atausi Tusi sa fa'aaogaina ma le talafetaui o fua fa'ataua Fa'atausi Tusi ma fa'amatalaga fesootai a le fonu a Fa'atonu ma le Pulega.
- Fa'amautu le talafeagai o le fa'aaogaina e le Fonu a Fa'atonu ma le Pulega o le fa'avae Fa'a-Tausi Tusi o le gafatia o le fa'aaauu o le auunaga a le Pulega ma fa'avae i mau Fa'a-Suetusi sa tuuina mai, poo iai se lē mautonu i tulaga ma aiaiga e fa'ataua i le mafai ona fa'aaauu le auunaga a le Pulega i le lumanai. Afai ae fa'amautu o loo iai se tulaga lē mautinoa, e mo'omia le fa'a'ailoa i le matou lipoti Fa'a-Su'etusi o fa'amatalaga fesootai i Fa'amatalaga Tau Tupe pe o le lē atoatoa o ia fa'amatalaga e ono suia ai le manatu Fa'a-Su'etusi. O le matou manatu e fa'avae mai i mau sa matou maua mai i le matou su'ega e fa'apau mai i le aso o le matou lipoti. Ae peitai, e ono iai ni mataupu i le lumanai e a'afia ai le gafatia o le fa'aaauu o le auunaga a le Pulega ma ono fa'amuta ai ana galuega faatino.
- Iloilo le fa'ata'atiaga, folasaga ma le anotusi o Fa'amatalaga Tau Tupe e aofia ai fa'amatalaga fa'aopoopo poo fa'a'ailoa ai fefa'atauaiga ma gaoioga i se tulaga talafeagai.

E matou te feso'otai ma le Fonu a Fa'atonu ma le Pulega e fa'ataua i le fa'atinoina o le matou su'ega ma sa'ililiga taua e aofia ai fa'aletonu matuia i puipuiga fa'alotoifale e alia'e mai i le matou su'ega.

Manatu i luga o isi Aiaiga Fa'a-le-tulafono

I lo matou manatu, o fa'amatalaga tau tupe sa saunia ma tusia lelei ina ia tu'uina mai ai fa'amatalaga e tusa ai ma Aiaiga ma fa'amatalaga mo'omia e le:

- Tulafono o Fa'alapotopotoga o Samoa a le Malo (Fa'atinoga o Galuega ma le Mafai ona Tali Atu) 2001 ma le
- Tulafono o Pulega o Tupe a le Malo 2001 (ma ona teuteuga).

Sa fa'amae'a la matou galuega i le aso 15 Oketopa 2024 ma o lo matou manatu fa'asu'etusi o lo'o fa'avae mai i lea aso.

Apia, Samoa
30 Oketopa 2024

Roseanne Faui
SU'ETUSI FA'ATONU O FA'ALAPOTOPOTOGA A LE MALO

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga o Tupe Maua ma Tupe Faaalu
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

	Faamatalaga	2024	2023
TUPE MAUA			
Tupe maua mai galuega	3	21,671,491	19,487,045
Tupe maua faaitiitia o meatotoino foa'i mai	17(a)	3,132,489	2,985,937
Tupe faasili mai teuga tupe tetele ile Ofisa o Faaputugatupe teufa'afaigaluega o Mavaega Tausi o Samoa		913,688	893,219
Isi alagatupe maua	4	2,570,686	1,893,650
Aofa'i o Tupe Maua		28,288,354	25,259,850
TUPE FAAALU			
Tupe fa'aalu I le auunaga/galuega faatino luga o uafu	5	4,819,234	2,809,490
Tupe fa'aalu I le auunaga/galuega faatino faaleofisa	6	1,739,964	988,301
Totogi o tagata faigaluega	7	6,190,228	5,020,015
Tupe fa'aalu I tau fa'aopoopo o nonogatupe/faletupe		3,924	3,113
Tau fa'aitiitia ai meatotino ile 12 masina	15	5,516,122	5,034,794
Aofa'i o Tupe Fa'aalu		18,269,472	13,855,712
TUPE FAASILI		10,018,883	11,404,138

O lenei anavatau e tatau ona faitau faatasi ma faamatalaga faaopoopo o tupe ua tuuina atu ile itulau 34 – 47.

Sainia e tusa ai ma finagalo o le Komiti Faatonu i le aso 24 Oketopa, 2024.

 TAITAIFONO O LE KOMITI

 SUI O LE KOMITI FAATONU

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga o Tupe Faavae, Aseta ma Noataga
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

	Faamatalaga	2024 \$	2023 \$
MEATOTINO			
Meatotino vave fa'aliu-tupeina			
Tinoitupe o loo umia ma oloo ile faletupe	8	1,678,421	3,963,838
Tupe teu faavaaitaimi	9	21,392,047	16,964,696
Tupe maua e le'i aoina	11	2,997,290	2,400,021
Isi tupe maua e le'i totogiina mai ma auunaga totogi muamua	12	854,077	496,008
Tupe faasili mai teugatupe fuafua toe maua mai		913,688	893,219
Isi tupe maua e le'i totogiina mai mo oloa auina m		109,567	81,947
Aofa'i o Meatotino vave fa'aliu-tupeina		27,945,090	24,799,729
Meatotino e le vave fa'aliliu-tupeina			
Teugatupe	10	22,293,988	19,874,129
Fanua, fale, masini ma meatotino	15	270,661,224	274,083,092
Aofa'i o Meatotino e le vave fa'aliliu-tupeina		292,955,212	293,957,221
AOFA'IGA O MEATOTINO		320,900,302	318,756,950
TUPE FAVAE MA AITALAFU			
Tupe Faavae			
Tupe Faavae a le Malo	21	38,081,761	38,081,761
Tupe talafeagai o Fanua	13	106,803,002	106,803,002
Tupe fa'aagaga – suau'u masa'a		15,750	15,750
Tupe Faasili tauave mai		44,952,390	38,435,116
Aofa'i o Tupe Faavae		189,852,904	183,335,630
Aitalafu Vave Totogiina			
Aitalafu e le'i totogiina atu		616,036	676,252
Isi aitalafu e le'i totogiina atu ma isi	14	876,072	634,574
Tufatufaga o Tupe faasili e lei totogi atu i le Malo		2,736,959	3,991,448
Fa'aagaga mo fa'amanuiaga a le aufaigaluega	16	142,732	143,379
Fa'aaga'aga mo auunaga su'etusi		57,500	57,500
Tupe maua o meatotino foa'i mai (paleni i le 12 masina)	17(a)	3,132,488	2,985,937
Tupe taofia mai konekarate	18	13,510	13,510
Lafoga o oloa ma auunaga	19	292,567	460,144
Aofa'i Aitalafu vave totogiina		7,867,865	8,962,745
Aitalafu e le Vave Totogiina			
Tupe maua o meatotino foa'i mai (paleni sili atu 12 masina)	17(e)	123,179,534	126,458,574
Aofa'i Aitalafu e le Vave totogiina		123,179,534	126,458,574
Aofa'iga o Aitalafu		131,047,398	135,421,320
AOFA'IGA O TUPE FAVAE MA AITALAFU		320,900,302	318,756,950

O lenei anavatau e tatau ona faitau faatasi ma faamatalaga faaopoopo o tupe ua tuuina atu ile itulau 34 – 47.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga o Suiga o Tupe Faavae
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

	Tupe Faavae \$	Tau Talafegai o Fanua \$	Tupe Fa'aagaga \$	Tupe faasili/ (gau) tauave \$	AOFA'I \$
Paleni 01 Iulai 2022	23,479,487	106,803,002	15,750	31,022,423	161,320,662
Toe tuuina mai o Uafu faalotoifale	15,602,274	-	-	-	15,602,275
Tau talafeagai mo le toe tuuina mai o uafu faalotoifale	(1,000,000)	-	-	-	(1,000,000)
Tupe faasili mo le tausaga faai'u 30 Iuni 2023	-	-	-	11,404,138	11,404,138
Tupe totogi atu mai tupe faasili	-	-	-	(3,991,448)	(3,991,448)
Paleni 30 Iuni 2023	38,081,761	106,803,002	15,750	38,435,116	183,335,630
Paleni 01 Iulai 2024	38,081,761	106,803,002	15,750	38,435,116	183,335,630
Fa'asa'oga 2024	-	-	-	5,000	5,000
Tupe faasili mo le tausaga faai'u 30 Iuni 2024	-	-	-	10,018,883	10,018,883
Tupe totogi atu mai tupe faasili	-	-	-	(3,506,609)	(3,506,609)
Paleni 30 Iuni 2024	38,081,761	106,803,002	15,750	44,952,390	189,852,904

O leni anavatau e tatau ona faitau faatasi ma faamatalaga faaopoopo o tupe ua tuuina atu ile itulau 34 – 47.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga o Tupe Galue
Mo le tausaga faaiaina 30 Iuni 2024

	2024 \$	2023 \$
Alagatupe maua mai galuega fai		
Tupe maua mai tagata e faaaogaina auaunaga	26,897,597	22,964,564
Tupe totogi atu tagata faigaluega ma galuega fai	(17,662,295)	(11,818,082)
Tupe tului maua mai tinoitupe oloo ile faletupe	16,249	19,779
Tupe maua mai teuga tupe tetele ile Ofisa o Faaputugatupe teufa'afaigaluega o Mavaega Tausi o Samoa	893,219	838,534
Aofa'i Alagatupe maua mai galuega fai	10,144,771	12,004,796
Alagatupe maua mai galuega fa'aolaola		
Fa'atauina o meatotino	(1,967,590)	(353,929)
Tupe maua mai le fa'atauina o meatotino	98,500	41,405
Tupe totogi atu i le Malo mai tupe faasili	(4,761,098)	(3,237,974)
Tupe teufaavaitaimi (BSP, NBS male SCB)	(4,000,000)	(5,300,000)
Teugatupe ile Ofisa o Faaputugatupe Teufa'afaigaluega o Mavaega Tausi o Samoa	(1,800,000)	(1,200,000)
Aofa'i Alagatupe maua mai galuega fa'aolaola	(12,430,188)	(10,050,497)
Faasiliga o tupe maua/(fa'aalu)	(2,285,417)	1,954,298
Tupe sa i ai le amataga o le tausaga faaletupe	3,963,838	2,009,540
Tupe totoe i le faai'uina o le tausaga faaletupe	1,678,421	3,963,838
Maua mai:		
Tupe o loo taulimaina I le ofisa	1,300	1,300
Tupe i le faletupe o le ANZ	193,507	351,937
Tupe i le faletupe o le BSP	1,482,606	3,609,483
Tupe i le faletupe ole NBS	1,008	1,118
Aofa'i o le tinoitupe i le ofisa ma faletupe	1,678,421	3,963,838

O lenei anavatau e tatau ona faitau faatasi ma faamatalaga faaopoopo o tupe ua tuuina atu ile itulau 34 – 47.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

1. Aotelega o Fa'amatalaga

Na fa'avaeina le Pulega o Uafu ma Taulaga ile aso 01 o Iulai 1999, i lalo ole Tulafono ale Pulega o Uafu ma Taulaga 1998. O malosi'aga ma matafaioi autu ale Pulega, o lo'o fa'ama'oti mai lea i lalo ole Vaega 8 a lea tulafono. O le Pulega o Uafu ma Taulaga o se Fa'alapotopotoga Tuma'oti lea ale malo ma o lana matafaioi ole va'aia lelei lea male puleaina o uafu, faapea nofoaga olo'o fela'ua'i ai oloa ma uta i Upolu ma Savai'i, ma o lona ofisa autu olo'o i Matautu-tai.

2. Fa'amatalaga o faiga fa'avae olo'o saunia ai tala o tupe

O lo'o au'ililiina atu i lalo faiga fa'avae olo'o fa'aaogaina mo le tausaina o tusi ale Pulega o Uafu ma Taulaga fa'apea le saunia o ana fa'amatalaga tau tupe.

(a) Tulaga fou, faamatalaga ma teuteuga na faaogaina mai le aso 1 Ianuari 2024.

O tulaga fou nei ma teuteuga sa amata faamamaluina ma faaogaina mai le aso 1 Ianuari 2024.

- IAS 7 Faamatalaga o Tulaga Tau Tupe ma le IFRS 7 Faamatalaga o Teuteuga - Faaopoopoga Tupe Faataa
- Lisi Noataga ise Faatauga ma Toe Fafoi (Teuteuga ile IFRS 16)
- IAS 1 Tuuina atu o Faamatalaga Tau Tupe (Teuteuga - Faavasegaina o Noataga ile Taimi Nei poo le Noataga e tuai ona Totogi)
- IAS 1 Tuuina atu o Faamatalaga Tau Tupe (Teuteuga - Noataga e le'o iai nei ma Feagaiga)

O le Pulega o Uafu ma Taulaga sa faatinoina le iloiloga mo tulaga fou, faauigaina, teuteuga ma faaiuina ai e faapea, ole faaogaina o tulaga fou i luga, faauigaga ma teuteuga e leai se aafiaga i faamatalaga tau tupe.

(e) Tulaga fou, faauigaga ma teuteuga e amata mai ile aso 1 Ianuari 2025 ma le aso 1 Ianuari 2026.

O loo iai le tele o tulaga, teuteuga o faataitaiga ma faaiuga na tuuina mai ele IASB ile tausaga faaletupe ile lumanai lea, ua manatu le Pulega o Uafu ma Taulaga a Samoa, e aua nei vave faaogaina ona o nisi o ia mea e ono lē talafeagai. O loo iloiloia pea e le Pulega le aafiaga o nei tulaga fou mo le faaogaina ma le aafiaga o ana faamatalaga tau tupe mo le tausaga faaletupe o lumanai.

O teuteuga nei e aoga mo le vaitaimi amata ia Ianuari 1, 2025:

- Leai se faafesua'i (Teuteuga ile IAS21)

O teuteuga nei e aoga mo le vaitaimi amata ia Ianuari 1, 2025:

- Teuteuga ile faavasegaina ma le fuaina o meafaigaluega tau tupe (Teuteuga ile IFRS 9 ma le IFRS 7)

(i) Fa'amatalaga usita'ia fa'a-le-tulafono

O nei fa'amatalaga tau tupe ua saunia e tusa ai male Tulafono fa'ava-o-malo (IFRS) mo le lipotia o tupe i ona tulaga talafeagai pei ona tapenaina ele Komiti Fa'atonu o tulaga fa'a-tausitusi fa'ava-o-malo (IASB). E tusa ai ma le Vaega 91 o le Tulafono o Pulega o Tupe 2001, ole Pulega o Uafu ma Taulaga ua fa'atulagaina o se fa'alapotopotoga ale Malo, ma ua alagatatau ona tausisia le saunia o lipoti e tusa ai ma le Tulafono a Fa'alapotopotoga Tumaoti (Fa'atinoga o galuega ma le mafai ona tali atu) 2001.

(o) Faiga Fa'avae

O tala ma fa'amatalaga tau tupe o lo'o fa'aaogaina ai le metotia o tau fa'avae, vagana ai nisi o meatotino sa toe fetu'una'i o latou tau. O le lipotina o fa'amatalaga tau tupe e tatau ona tausisia le saunia o lipoti e tusa ai ma le tulafono fa'ava-o-malo mo le lipotiina o tupe (IFRS), e manaomia ai le pulega ina ia fai ni tau fuafua ma fa'ata'atitia ni alafua e iai o latou a'afiaga ile lipotiina o meatotino, aitalafu e lei aoina mai, tupe maua ma tupe fa'aalu. E ono tula'i mai foi ni eseesea i tau fuafua ma tau sa'o ole a fa'aalia i lipoti. O nei tau fuafua ma alafua e fa'aauau pea ona iloiloia mai lea taimi i lea taimi; ma ole toe iloiloia o tau fuafua e fa'atino ile piriota olo'o fuafua iai ia tau, aemaise pe afai o ia tau fuafua olo'o a'afia ai lea piriota ma le taimi o lumanai.

(u) Fa'atusatusaina o fa'amatalaga

O le tala faaletupe tausaga ua mavae o loo faatusatusa i ai le tala ole tupe ole tausaga nei ua ma'ea nei ona suia lona fa'asa'oga sa iai. O lea fa'asa'oga e mafua mai ile tuuina atu aloaia o uafu faalotoifale i lalo o Pulega o Vaa (SSC). O lona faamalalamaga o loo auiliili atu i le vaega 24 o faamatalaga fa'aopoopo o le tala ole tupe.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

(f) Fa'aauiaina ole auaunaga

Ua faamautinoaina e le Komiti Fa'atonu e leai ni atugaluga e ono tuufesiligia ai le agava'a o le Pulega e fa'aauiaina lana auaunaga pe a faatusa ile lava o tupe maua e totonu atu ni aitalafu tuua e le sili atu male 12 masina.

(g) Fa'atulagaina lelei ma le polokalama ole tupe mai fafo

O fa'amatalaga tau tupe, o lo'o fa'amauiaina ma fa'aailoa ile tälä Samoa (WST\$) ma o ituaiga tupe nei olo'o fa'aaogaina e le Pulega mo ana fa'amaumauga.

(l) Tupe ese mai isi atunuu

O fesuia'iga o tupe mai fafo ua fa'aliliuina ile tälä Samoa ile tau olo'o iai le tau o fesuia'iga o tupe ile aso na fa'atautaia ai fefa'ataua'iga ma galuega. O tupe totonu e le'i tu'uina mai aitalafu e le'i totonu atu i fafo, ua fa'aliliuina ile tau o fesuia'iga o tupe ile aso na faia ai le tala o tupe. O se ese'esega e maua mai ile fesuia'iga o tupe, ole a fa'amauiaina ile fa'amatalaga o tupe maua ma tupe fa'aalu.

(m) Aitalafu le mautinoa ma tupe e le'i tu'uina mai

O le aoina o aitalafu, olo'o maitauina taimi fa'atulagaina, ma olo'o siakiina foi ini tulaga faifaipea. O le a tusia foi se tau fa'aagaga mo tupe ua le mafai ona totonu mai e fua ile aofaiga olo'o iai ile fa'aiuga ole tausaga fa'aletupe. A iai ni aitalafu ua fa'amaonia le le mafai ona totonu mai, ole a fa'aleaogaina loa ma toesea mai i tupe fa'aagaga.

(n) Fa'amauiaina o Tupe Maua

O le fa'amauiaina o tupe maua e aofia ai le faamauiaina o tupe i le tau o fefaatauaiga ma faamauiaina o tupe i le taimi e taulimaina ai. O le fua masani mo le fefaatauaiga i le masina e faamauiaina ai auaunaga. O le faamauiaina o tupe maua ua mae'a ona tuueseina le tau o lafoga faaopoopo i luga o tau o oloa ma auaunaga.

Faamauiaina o tupe maua i ona vaega eseese:

- Tupe maua mai i auaunaga masani. O tupe ua faamauiaina mai i totonu o faamatalaga o tupe maua ma tupe faaalu o auaunaga ua mae'a ona faatinoina. Ae afai foi e mae'a ane le tausaga faaletupe ua na o se vaega ua mafai ona faatinoina, ona saili lea o le pasene o le galuega ua mae'a ona faamauiaina lea i le faamatalaga o tupe faaalu ma tupe maua.
- Tupe maua mai le faamatuu o meatotino mo faaaogaina ae totonu. O tupe ua faamauiaina i totonu o faamatalaga o tupe maua ma tupe faaalu mo le faamatuu atu o meatotino pe a ua mautinoa le faaaogaina o meatotino.

(p) Tupe maua mai tau faaopoopo o teugatupe faavaitaimi.

O le faamauiaina o tupe maua mai i teugatupe faavaitaimi i totonu o le faamatalaga o tupe maua ma tupe faaalu, e faamauiaina pe a fai ua mautinoa le taimi e maua ai le tupe mai le teugatupe. A mae'a le tausaga faaletupe e lei taulimaina le tinoitupe ona faamauiaina lea o le tupe maua e fitoitonu i le tausaga faaletupe ua tuufaatasia.

(s) Tupe maua mai tau faaopoopo o teugatupe faafaigaluega

O le faamauiaina o tupe maua mai i teugatupe faafaigaluega i le Mavaega Tausi a Samoa, e faamauiaina pe a fai ua faailoa aloaia mai e le ofisa le aofaiga tupe maua ma le tau o iunite ua iai i le taimi o le faasalalaua.

(t) Fa'amauiaina o Tupe Fa'aalu

O tupe fa'aalu olo'o fa'amauiaina i Fa'amatalaga o Tupe Maua ma Tupe Fa'aalu olo'o aofia ai tupe totonu mo le faatautaina na faalauiloaina, fa'agaioina o galuega, lisi ma isi tupe fa'alu.

(v) Tinoitupe

O tinoitupe o lo'o fa'amauiaina i fa'amatalaga o Tupe Fa'avae, Meatotino ma Noataga, e aofia ai tupe olo'o fa'aaoga ma tupe olo'o teuina fa'avaitaimi i Faletupe e le sili atu ile sefululua (12) masina.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiiina 30 Iuni 2024

(h) Tupe maua e lei totogiina mai ma isi

Tupe maua e lei fa'ao'oina mai, o lo'o fa'amauiina i lona tau talafeagai ina ua uma ona fuafua se tau aofa'i o tupe ole a le mafai ona aoina mai. I fa'ai'uga o so'o se tausaga faaletupe, e iloilo ai po'o iai ni tupe maua e le mafai ona aoina mai e fua iai se aofai e faamauiina o le a mafai ona toe aoina. Afai ae iai se vaega tupe ua fa'amauiina e le mafai ona toe maua, ole a lipotia loa o se tupe gau i lalo o fa'amaumauga o fa'amatalaga o Tupe maua ma Tupe faaalu.

(k) Fa'aagaga

E fa'amauiina i faamatalaga o Tupe Fa'avae, Meatotino ma Noataga se vaega tupe fa'aagaaga, pe afai oloo iai ni a'afiaga ole Pulega ini mataupu tau le tulafono po'o ni mea na tutupu ile tuana'i e ono tatau ai ona totogiina ai se vaegatupe.

(r) Tupe totogi e le'i totogiina atu mai isi

O aitalafu ma oloa e lei totogiina, o lo'o fa'amauiina ile tau na tuuina mai ai o nei tupe e lei totogiina, o oloa ma ni auaunaga sa faia mo le Pulega ae lei mae'a le tausaga faaletupe, ole mafua'aga lea ua fa'amauiina ai o tupe e lei totogiina ma e tatau ile Pulega ona totogiina nei oloa ma auaunaga i se taimi ile lumana'i.

(aa) Fanua, fale, masini ma meatotino

O meatotino tumau, fale ma masini, o lo'o fua i tau na fa'atauina ai ona toese lea o tau fa'aputupu e fa'aitiitia ai i tausaga taitasi faapea ni tau fa'aleagaina ai. O le metotia o lo'o faaoga mo faiga o tau fa'aputupu, olo'o faaogaina le metotia e leai ai ni aoga o tau o meatotino tumau/aseta e totee pe a mavae taimi fuafua e aoga ai.

O tausaga fuafua nei ua fa'aaogaina mo le fa'aitiitia ole aoga o aseta:

Fale	10–40 tausaga
Taligalu	40-50 tausaga
Fanua	-
Masini	5–20 tausaga
Taavale	4–5 tausaga
Mea faigaluega ile ofisa	7 tausaga
Meafale ile ofisa	5–7 tausaga
Uafu	10–60 tausaga
Meafale, mea faigaluega ma isi o Uafu	3–7 tausaga
Vaa tosovaa	10–20 tausaga

(ae) Lafoga fa'aopoopo i tau o oloa ma auaunaga

O tau uma lava o oloa, o lo'o tuuina mai e aunoa ma ni lafoga fa'aopoopo sei vagana ai aitalafu e lei aoina mai i totonu faapea vaega tupe e lei totogiina o lo'o aofia ai totonu ia lafoga (pe a talafeagai)

(ai) Lafoga totogi mo tupe faasili

O tupe maua ale Pulega e tu'usaunoa mai le totogiina ai o ni lafoga.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

(ao) Tupe totogi atu i le Malo mai tupe faasili

O tupe totogi atu mai tupe faasili, o lo'o faamauina o se noataga i taimi e tatau ona totogiina ai e pei ona ai'ia i lalo ole tulafono o Faalapotopotoga a le Malo ma le mafai ona tali atu 2001.

(au) O tau mo nonogatupe

O tau uma lava mo nonogatupe o lo'o fa'amauiina i totonu o faamatalaga o tupe maua ma tupe fa'aalu i vai taimi tonu na tulai mai ai nei tau.

(af) Faamanuiaga a le afaigaluega

Totogi, aso livi ma faamanuiaga mo tagata faigaluega umi

O fa'amanuiaga uma ale afaigaluega, aofia ai ma o latou totogi, aso livi ma nisi fa'amanuiaga e le'i totogiina i totonu ole tausaga faaletupe leni, o loo faamauina o tupe totogi e lei totogiina.

O fa'amanuiaga mo nisi ole afaigaluega o loo fa'amoemoe e totogiina atu i totonu o le sefulu lua masina ole tausaga fa'aletupe, o loo faamauina e tusa ai ma le fua fa'atatau e iai aofaiga e tatau ona totogiina atu ile lumanai.

(ag) Tupe maua mai i le lisiina o Meatotino

O le Pulega o Uafu ma Taulaga, e faamatuu atu ana meatotino mo le lisiina atu i ana paaga mo le sailiga mai o isi alagatupe. E aofia i nei meatotino ia Fale, Fanua, faapea ai ma le vaega o le taulaga o vaa. E faamatuu atu nei meatotino mo le faaogaina ae totogi mai ae tumau pea le puleaina e le Pulega o Uafu ma taulaga ia meatotino.

O ia meatotino e faamatuu atu mo le lisiina o loo faamauina i totonu o faamatalaga o tupe faavae, a seta ma noataga. A o tupe mai i le faamatuu atu o nei meatotino mo le lisiina o loo faamauina i totonu o faamatalaga o tupe maua ma tupe faaalu.

Mo se faamaumau mo tupe maua mai le lumanai i le lisiina atu o nei meatotino e faapea:

	2024	2023
	\$	\$
Mo le 1 tausaga i le 5 tausaga	347,735	347,735
Mo le 5 tausaga i le 10 tausaga	1,909,899	1,909,899
Sili atu ma le 10 tausaga	4,994,477	4,994,477
	7,252,111	7,252,111
	7,252,111	7,252,111

(al) Foa'i, fesoasoani, meaalofa ma aofaiga ole tau atoa o meatotino

Tausiga o tusi o mea o loo ta'ua i luga, o lo'o fa'amauiina e tusa ai ma o latou ituaiga ma tulaga ile taimi e maua ai;

i. mea uma ua faamoemoe e fesoasoani i galuega fai ale Pulega o Uafu ma Taulaga ma tinoitupe maua o loo fa'amanino i tupe maua ile taimi e faarisiti ai.

ii. mea ua maua ile tulaga o le fa'aitiitia o le tau o meatotino tumau o lo'o fa'amanino i tupe maua i totonu ole tausaga e fa'arisiti ai

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

3. Tupe maua mai galuega

	2024 \$	2023 \$
Tupe maua mai fela'uaiga o oloa, faaogaina o le uafu, teuina o oloa ma pusa oloa i luga o le uafu	16,238,293	14,549,868
Tupe maua mai i vaa taula i le uafu, vaa toso va'a ma pailate	3,920,853	3,622,452
Tupe maua mai i uafu faalotoifale	374,414	157,906
Isi tupe maua	1,137,931	1,156,819
Aofa'iga o Tupe maua mai galuega	21,671,491	19,487,045

4. Isi alagatupe maua

	2024 \$	2023 \$
Tupe mai i le fesuiaiga o tupe	-	3,772
Tau fefaatau'ai talafegai maua i luga o tupe teu faafaigaluega Mavaega Tausi a Samoa	619,859	331,189
Tupe mai i tului	635,150	470,130
Tupe maua mai i le faatauina o meatotino	98,500	41,405
Tupe maua mai i lisi	1,136,173	1,029,811
Tupe maua ese'ese	81,004	17,342
Aofa'iga o isi ālāgātupe maua	2,570,686	1,893,650

5. Tupe faaalu i le auaunaga/galuega faatino luga o uafu

	2024 \$	2023 \$
Tupe fa'aalu i alauni	367,700	132,291
Tupe fa'aalu i penisini ma suasu'u	418,446	524,352
Tupe fa'aalu i inisiaua	268,564	161,315
Tupe fa'aalu i laisene ma pemitā	42,755	44,277
Tupe fa'aalu i lipeaina ma tausiga o aseta	1,219,305	452,169
Tupe fa'aalu i vai male eletise	2,391,384	1,402,971
Tupe fa'aalu i le lafoa'ia otaota	111,080	92,115
Aofa'iga o Tupe fa'aalu i le auaunaga/galuega faatino	4,819,234	2,809,490

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

6. Tupe faaalu i le auaunaga/galuega faatino faaleofisa

	2024 \$	2023 \$
Tupe fa'aalu i vaega taua o le ofisa	1,187,687	598,871
Tupe fa'aalu mo vaega totogi pau	175,147	210,405
Tupe gau i le lafoaia o meatotino tumau	4,825	1,307
Tupe fa'aalu mo le manuia lautele	244,354	75,292
Poloketi ale Faletupe o Asia (saofaga ale Pulega o Uafu ma Taulaga)	86,182	-
Tupe fa'aalu mo fesoasoani fa'alematagaluega	39,865	31,714
Isi tupe fa'aalu	1,904	70,712
Aofaiga Tupe faaalu i le auaunaga/galuega faatino faaleofisa	1,739,964	988,301

7. Totogi o tagata faigaluega

	2024 \$	2023 \$
Fa'alapotopotoga o Taiui mo Faalavelave Faafuase'i	51,071	43,818
Matagaluega o Tiute ma Tupe Maua (Lafoga Aufaigaluega)	753,784	643,445
Faaputugatupe mo le Lumana'i Manuia Tagatanuu Samoa	505,577	440,266
Totogi a le Aufaigaluega	4,544,543	3,615,436
A'oa'oga ma iloilogaga a le Aufaigaluega	64,804	72,607
Faamanuiaga mo le aufaigaluega	162,985	101,121
Totogi o Faatonu ma faamanuiaga	107,464	103,323
Aofai Totogi o tagata faigaluega	6,190,228	5,020,015

O Totogi o tagata faigaluega e aofia ai na o totogi tagata faigaluega tumau. O lenei aofa'iga, e le aofia ai a'oa'oga ma iloilogaga a le aufaigaluega, e 60% o totogi mo Galuega faatino i luga o uafu ma Gataifale ae 40% o totogi mo le vaega a le Pule Sili, Auaunaga Lautele ma Tupe.

8. Tinoitupe

O paleni o tinoitupe i le faai'uga o le tausaga faaletupe pei ona faaalia i le faamatalaga o tupe maua ma tupe totogi e mafai ona faapaleni agai i faamatalaga o tupe faavae, aseta ma noataga i vaega pei ona aafia:

	2024 \$	2023 \$
Tupe mo le fa'aaogaina i faatau laiti	1,000	1,000
Tupe fa'aagaga mo sui a le faalisiti-tupe	100	100
Tupe fa'aagaga mo sui ale Lady Naomi	200	200
Tupe i le faletupe National Bank of Samoa	1,008	1,118
Tupe i le faletupe ANZ Bank	193,507	351,937
Tupe i le faletupe Bank South Pacific	1,482,606	3,609,483
Aofaiga o Tinoitupe	1,678,421	3,963,838

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiiina 30 Iuni 2024

9. Teugatupe Faavaitaimi

E 180 ile 365 aso le umi o nei teugatupe e masani ona matua ai teugatupe faavaitaimi pupuu i le tului e 3% ile tausaga ae ua fa'aiti'itia nei ile 2.95% mo teugatupe toe fa'aaau i totonu ole tausaga faaletupe. O le aofaiga e pei ona faamauina ai teugatupe faavaitaimi pupuu i le faamatalaga o tupe faavae, aseta ma noataga, e tutusa ma o latou tau feafaatauai talafeagai.

	2024 \$	2023 \$
Bank of South Pacific	10,507,256	9,287,187
National Bank of Samoa	4,963,050	3,862,384
Samoa Commercial Bank	5,921,742	3,815,125
Aofaiga o Teugatupe faavaitaimi	21,392,047	16,964,696

10. Teugatupe

O le tau o unite o loo ile teugatupe ale Ofisa o Faaputugatupe Teufaafaigaluega o Mavaega Tausi a Samoa e tutusa ma o latou tau feafaatau'ai talafeagai e fai i luga ole tau mole iunite pe talaina i tua ile faai'uga ole tausaga faaletupe 30 Iuni.

	2024 \$	2023 \$
UTOS Galuega tetele fia faaleleia o uafu ma taulaga	7,247,049	7,049,042
UTOS Inisiua mo Pulega Uafu ma Taulaga teugatupe	6,761,449	4,765,980
UTOS Poloketi tetele mo le lumanai	3,978,963	3,870,247
UTOS Isi teugatupe	4,306,527	4,188,860
Aofaiga o Teugatupe	22,293,988	19,874,129

11. Tupe Maua e le'i aoina

	2024 \$	2023 \$
Tupe maua e le'i aoina mai	3,246,375	2,648,954
Toese: Tupe faaagaga mo aitalafu e ono le totogia	(249,534)	(249,534)
Aofa'i o Tupe Maua e le'i aoina	2,996,840	2,399,419
Isi vaega tupe e lei aoina mai	450	602
Aofa'iga o Tupe Maua e le'i aoina	2,997,290	2,400,021

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

Lisi o tupe maua e lei aoina mai, ma tupe faaagaga mo aitalafu e ono le totogiina mai o loo taua i luga o lea ua lisiina atu i lalo:

	2024 \$	2023 \$
Aitalafu fou	950,624	1,158,190
30 aso e le'i totogiina	758,102	484,049
31 ile 60 aso e le'i totogiina	546,602	356,952
61 ile 90 aso e le'i totogiina	150,003	95,733
Sili atu ile 91 aso e le'i totogiina	842,042	554,030
Aofa'iga o tupe aitalafu e le'i aoina mai	3,246,375	2,648,954
Tupe fa'aaga'aga mo aitalafu e ono le totogia	(249,534)	(249,534)
Aofa'iga o tupe aitalafu e le'i aoina mai ave'ese ai tupe fa'aaga'aga mo aitalafu e ono le totogia	2,996,840	2,399,419

Fa'aaogaina o le tupe fa'aaga'aga mo ni aitalafu e ono le totogiina o olo'o tuuina atu i lalo:

	2024 \$	2023 \$
Paleni 01 Iulai 2023	249,534	249,534
Tupe maua ua ave'eseina mai ile lisi o tupe maua i totonu o lenei tausaga faaletupe	-	-
Paleni 30 Iuni 2024	249,534	249,534

12. Isi tupe maua e le'i totogiina mai ma auaunaga totogi muamua

	2024 \$	2023 \$
Tului mo teugatupe faavaitaimi e lei totogiina mai	389,815	253,418
Inisiua totogi muamua	234,462	69,734
Lafoga taofia toe totogiina mai	229,800	172,857
Aofa'iga Isi tupe maua e le'i aoina ma auaunaga totogi muamua	854,077	496,008

13. Tau Talafeagai o Fanua

	2024 \$	2023 \$
Matautu	105,328,685	105,328,685
Aleipata	266,317	266,317
Asau	1,208,000	1,208,000
Aofaiga o Tau Talafeagai o Fanua	106,803,002	106,803,002

Na toe iloilo'ina le tau talafeagai o fanua ale Pulega o Uafu ma Taulaga ile tausaga 2014 ma amata faamamaluina ma faamauina ai ile tausaga faaletupe 2015/2016. O le ofisa tutoatasi, le Central Property Valuers, na faatinoina le toe iloilo'ina le tau fuafua ma talafeagai oloo totoo o fanua ale Pulega. O nei iloiloga sa faatino e ala i ni mau faamaoniaina i tau faatauina o fanua ma tulaga ole maketi o fanua olo'o iai nei e atagia tonu ai le tau fuafua ma talafeagai o fanua ale Pulega agai i nofoaga oloo iai nei. O le tau aofa'i o fanua a'o le'i toe iloilo'ina e \$4,644,993, ma na faamauina ai le tau faasili ile maea ai ole toe iloiloga o fanua e \$106,803,002.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

14. Isi aitalafu e le'i totogiina atu ma isi

	2024 \$	2023 \$
Totogi afaigaluega e le'i totogiina atu	215,635	198,888
Totogi mole eletise,vai,telefoni,initaneti ma isi e le'i totogiina	183,298	58,612
Tupe maua mai oloa taofia totonu ole uafu	23,919	23,919
Lisi ma galuega faatino luga o uafu e lei totogiina atu	59,188	111,158
Isi galuega faatino e le'i totogiina atu	7,291	6,958
Tupe toe totogi atu ile BECA Construction	346,792	225,726
*Lafoga taofia toe totogiina atu	39,948	9,313
Aofaiga o Isi aitalafu totogi atu ma isi	876,072	634,574

*E toesea e le Pulega o Uafu ma Taulaga le 10% o lafoga taofiofi mai tupe totogi ua faia ia i latou e tu'uina atu iai auunaga ina ia tausisia ai le fuaiupu 95 o le tulafono o Lafoga o Tupe Maua 2012.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faapoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

15. Meatotino, Fanua, Fale, Masini ma Mea Faigaluega

	Uafu WST\$	Fanua WST\$	Fale WST\$	Taligalu WST\$	Va'a Tosovaa WST\$	Meafale i Ofisa WST\$	Meafaigaluega i Ofisa WST\$	Taavale WST\$	Masini ma meafaigaluega i Uafu WST\$	Aofai' WST\$
TAU O MEATOTINO										
Paleni aso 1 Iulai 2022	167,359,792	111,447,995	14,968,982	6,585,012	15,711,954	320,345	1,121,719	1,015,081	8,447,652	326,978,532
Fa'apoopoga	6,691,175	4,979,030	3,932,070	-	13,438,735	41,652	113,424	194,783	\$6,042,611	29,396,911
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	-	1,305	-	-	1,305
Paleni aso 30 Iuni 2023	174,050,967	116,427,025	18,901,052	6,585,012	29,150,689	361,997	1,233,839	1,209,864	8,453,695	356,374,139
Paleni aso 1 Iulai 2023	174,030,967	116,427,025	18,901,052	6,585,012	29,150,689	361,997	1,233,839	1,209,864	8,453,695	356,374,139
Fa'apoopoga	575,354	-	20,983	-	339,796	89,739	326,612	567,826	156,602	2,076,912
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	2,037	2,788	-	-	4,825
Paleni aso 30 Iuni 2024	174,626,321	116,427,025	18,922,034	6,585,012	29,490,485	449,699	1,557,662	1,777,690	8,610,297	358,446,226
TAU FAAPUTUPUTU FAAITITIA O MEATOTINO										
Paleni aso 1 Iulai 2022	38,598,697	-	8,062,483	3,332,958	15,708,755	270,638	1,015,526	718,192	7,270,908	74,978,157
Fa'apoopoga	3,281,413	-	509,800	135,737	473,537	14,446	74,296	107,732	\$437,834.24	5,034,794
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paleni aso 30 Iuni 2023	41,880,110	-	8,572,283	3,468,695	16,182,292	285,084	1,089,822	825,924	7,708,742	80,012,951
Paleni aso 1 Iulai 2023	41,880,110	-	8,572,283	3,468,695	16,182,292	285,084	1,089,822	825,924	7,708,742	80,012,951
Fa'apoopoga	3,370,470	-	580,818	135,737	680,647	28,430	127,468	169,980	422,572	5,516,122
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paleni aso 30 Iuni 2024	45,250,580	-	9,153,101	3,604,431	16,862,939	313,514	1,217,290	995,904	8,131,314	85,529,073
TAU FA'AITITIA O LE TAUOFA'LE LEI AUSIA O MEATOTINO										
Paleni aso 1 Iulai 2022	2,292,067	-	-	-	-	-	-	-	-	2,292,067
Fa'apoopoga	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paleni aso 30 Iuni 2023	2,292,067	-	-	-	-	-	-	-	-	2,292,067
Paleni aso 1 Iulai 2023	2,292,067	-	-	-	-	-	-	-	-	2,292,067
Fa'apoopoga	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Faatauese/Aveeseina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paleni aso 30 Iuni 2024	2,292,067	-	-	-	-	-	-	-	-	2,292,067
TAU O GALUEGA FA'AAUAIINA										
Paleni aso 1 Iulai 2022	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Faapopoga	-	-	-	-	-	2,026	11,945	-	-	13,971
Faapopoo atu i Meatotino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paleni aso 30 Iuni 2023	-	-	-	-	-	2,026	11,945	-	-	13,971
Paleni aso 1 Iulai 2023	-	-	-	-	-	2,026	11,945	-	-	13,971
Faapopoga	36,139	-	20,983	-	91,800	-	-	-	-	148,922
Faapopoo atu i Meatotino	-	-	20,983	-	91,800	2,026	11,945	-	-	126,754
Paleni aso 30 Iuni 2024	36,139	-	20,983	-	91,800	2,026	11,945	-	-	36,139
Paleni Tauave										
30 Iuni 2023	129,878,789	116,427,025	10,328,768	3,116,317	12,968,397	78,939	155,962	383,941	744,953	274,083,092
30 Iuni 2024	127,119,812	116,427,025	9,768,933	2,980,581	12,627,546	136,186	340,372	781,787	478,983	270,661,224

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

16. Faaagaga mo faamanuiaga a le Aufaigaluega

	2024 \$	2023 \$
(a) Faaagaga (Faaagaga mo aso malolo (30% faaagaga mo livi ma'i ae tauave uma aso mo isi livi)	142,732	143,379
(e) Faamanuiaga a le aufaigaluega i le tausaga	162,985	101,121

17. Tupe maua o Meatotino foa'i mai

	2024 \$	2023 \$
(a) Tupe maua faaitiitia mo le 12 masina	3,132,488	2,985,937
(e) Tupe maua faaitiitia o meatotino foa'i mai sili atu 12 masina		
Tupe maua faaitiitia mo le 12 masina	3,132,488	2,985,937
Tupe maua faaitiitia mo le sili atu 12 masina	123,179,534	126,458,574
	126,312,022	129,444,511

Meatotino foa'i mai tauala mai le Malo	<u>Tau Faavae</u>	Tausaga e faaogaina ai	<u>Tau faaitiitia ai i le tausaga</u>
Faaopoopoina o le Uafu - 2004	\$68,000,000	60 tausaga	\$1,062,922
Faaopoopoina o le Uafu - 2018	\$80,000,000	60 tausaga	\$1,333,333
Va'a Toso Sa'ula 60 - 2022	\$13,757,872	20 tausaga	\$671,937

Tausiga o Tusi mo Tupe Faameaalofa Malo

Ua fa'aaogaina e le Pulega aiaiga fa'atausitusi fa'ava-o-Malo (IAS 20) e fa'amauiina ai meatotino foa'i mai ele Malo i le fa'atuina o nei meaalofo o ni tupe maua fa'aitiitia ma tusi ese e pei o tupe maua i le fa'amatalaga o fa'atinoga tau tupe i luga o se tau fetau tonu ma faiga fa'avae i luga o le olaga aoga o le meatotino sa foa'i mai.

18. Lafoga Faasaoina

	2024 \$	2023 \$
Lafoga Faasaoina (10%)	13,510	13,510

Aua o galuega, o le a taofia se aofaiga fa'atumauiina ina ia mautinoa ai le tausia e le konekarate ma ona tu'utu'uga po o noataga tausiga mo se vaitaumi e 6 masina i le 12 masina i le maea ai o le konekarate i se aofaiga e le sili atu i le 10% o le tau o le konekarate atoa e tusa ma le fuaiupu B14 Taiala mo le Malo faatauina ma feagaiga.

19. Lafoga o oloa ma auunaga

	2024 \$	2023 \$
Lafoga luga o tupe maua	3,225,930	2,971,534
Lafoga luga o tupe fa'aalu	2,933,364	2,511,390
Aofa'iga o Lafoga oloa ma auunaga	292,567	460,144

Sa toe faia se fetuutuunaiga i tupe e totogina atu e le Pulega i lafoga faaopo'opo i luga o tau o oloa, i le aso 30 Iuni 2021 ina ia paleni ai ma tupe ua tataua ona totogi atu ele Pulega o Uafu ma Taulaga ile Matagaluega o Tiute ma Tupe Maua i le tausaga faaletupe ua faaiuina.

Ua faia lenei fetuutuunaiga ona o pili ua mae'a ona totogiina mai e paaga a le Pulega i le tausaga faaletupe ua mavae, ua mae'a foi ona totogiina atu ele Pulega o Uafu ma Taulaga ile Matagaluega o Tupe Maua ae o loo iai lava i totonu o faamatalaga o tupe.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

20. Tupe faaititia o le tauaofa'i e le'i ausia o meatotino

O le tausaga ua faai'uina nei i le 30 Iuni 2021, na faamauina ai e le Pulega se tupe faaagaga mo tupe faaititia o le tauaofai e le o ausia o meatotino e \$2,292,067 mo taulaga vaa i Asau ma Satitua Aleipata. O le tupe fuafua e ono maua mai i nei taulaga vaa sa faaagaina ai le tau tauave o loo iai i totonu o faamatalaga tau tupe i le tau faaopoopo e 12 pasene mo ni tupe maua mai i le mea toso vaa i Satitua ma se lisi sa fuafuaina mo Asau.

	Tau Taimi nei	Tau Tauave	Tupe faaititia o le tauaofai e le o ausia o meatotino
Uafu Asau	\$679,139	\$1,344,268	(\$665,129)
Uafu Aleipata	\$867,067	\$2,494,005	(\$1,626,938)
AOFAIGA	\$1,546,206	\$3,838,273	(\$2,292,067)

21. Tupe Faavae a le Malo

Ia Oketopa 2022, na fa'amaonia ai e le fa'atonuga a le kapeneta le FK, le toe fa'afo'i aloa'ia o Uafu Fa'alotoifale i Mulifanua ma Salelologa mai le Faalapotopotoga o Vaa a Samoa i le Pulega o Uafu ma Taulaga. O nei Uafu Fa'alotoifale e tusa lona tau male \$15,602,274 ile taimi na tuuina mai ai ma ole a toe fa'aopo'opoina i Tupe Faavae a le Malo e pei ona sa iai. O le a'afiaga o lenei suiga ole a toe faatupula'ia ai le tau aofai o aseta ale Pulega faapea male Tupe Faavae a le Malo.

I le toe faafo'iina mai o Uafu Faalotoifale, e toe totogi'ina atu ele Pulega o Uafu ma Taulaga le tau talafeagai e \$1,000,000 miliona tala ile Fa'alapotopotoga o Vaa a Samoa; ma ole a toe faaititia ai le Tupe Faavae a le Malo ale Pulega i lea lava aofa'iga.

22. Fesootaiga i tagata faigaluega

(a) Tau o Faatonu

1. Tuiloma Neroni Slade (Taitaifono) (Toe tofiaina Iuni 2023)
2. Tiufea Rudolf Meredith (tofia ile masina o Aperila 2022)
3. Marie Bentin – Toalepaialii (tofia ile masina o Aperila 2022)
4. Seugamaalii Taito J Saena (tofia ile masina o Aperila 2022)
5. Sala Vaimili II (tofia ile masina o Setema 2022)

Tau o Faatonu ma Ta'ita'i o le Pulega:

	2024 \$	2023 \$
Totogi o Komiti	91,730	85,165
Tupe fa'aalu i fonotaga	10,994	6,308
Tupe fa'aalu i a'oa'oga ma isi	4,740	10,500
Tupe fa'aalu i malaga	-	1,350
Aofa'iga o Tau o Fa'atonu	107,464	103,323

(e) Totogi a le Pulega

	2024 \$	2023 \$
Totogi ma Faamanuiaga	714,810	714,810

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

(i) Tu'utu'uga ma aiaiga o gaioiga fa'apisinisi ma isi vaega e feso'otai

O fa'atauga mai le vaega e feso'otai iai ua faia e ala i le feuia'iga fa'apisinisi i le maketi masani ma i luga o tu'utu'uga fa'apisinisi e masani ai.

23. Mataupu poo ni tulaga e alia'e mai ina ua mae'a le aso o le tala ole tupe

I le fa'ai'uina ole tausaga faaletupe, sa tu'uina mai ai le pepa o faamatalaga le Fa'aiuga Kapenta (FK) mo le tuuina aloa'ia mai o Uafu Fa'alotoifale, i Mulifanua ma Salelologa, mai le Fa'alapotopotoga o Vaa a Samoa (Samoa Shipping Corporation) i lalo ole va'ava'aiga ale Pulega o Uafu ma Taulaga amata mai ia Oketopa 2022.

O lo'o fa'aauuina pea ona faatino le matafaii ale Pulega mole totogiina atu ole tupe fa'asili mai i ana Tupe totogi i le Mālo e pei ona faamatalaina i le ripoti o Fa'amaoniga mai Faatonu.

O loo faaauu pea ona mataitu e le Fono Faatonu ma le Pulega ni aafiaga ogaoga e tulai mai e ono aafia ai ana auaunaga tuuina atu i masina taitasi i ana tupe maua. I le taimi nei e le o iai se aafiaga i tupe maua pe a fua atu i ana tupe faasili i le faaiuga o lenei tausaga faaletupe faatusatusa i le tausaga faaletupe ua mavae atu.

24. Fa'afoga o lamatiaga tau tupe

O lenei fuaiupu o lo'o oto'oto ai le aafia o le Pulega i lamatiaga tau tupe ma fa'amatalaina ai le auala e fa'aaoga e le Pulega e pulea ma mata'itu nei lamatiaga. O ia tulaga lamatia, e lamatia ai aitalafu, meatotino, e lamatia foi ma tulaga i maketi lamatia o le aia fua faatatau ma tulaga lamatia i fesuia'iga o tupe mai fafo.

a. Puleaina o tulaga lamatia o le galuega

O le aoina, tuliloaina ma le silasila toto'a i aitalafu, ua tulimata'iina tulaga ona o le popolega ne'i le totogiina nei aitalafu ma ave lea ma tupe gau a le Pulega.

O lo'o silasila toto'a le Pulega i le tu'uina atu lea na'o avanoa aitalafu i kamupani ua loa ona latou galulue fa'atasi ma ua fa'amaonia le lelei o tulaga tau seleni, ina ia fo'ia ai le gau mai aitalafu le totogia. O a'afiaga ma le fa'avasegaina o aitalafu a le Pulega mo ana tagata fa'atau o lo'o fa'aauu pea ona mata'ituina ma ole aofa'iga o tau o fa'atauga fa'amae'a ina o lo'o fa'asafuaina i tagata faatau ua faatagaina.

O a'afiaga i tulaga tau aitalafu o lo'o mata'ituina lelei e vaega o tupe e ala i iloiloga masani ta'itasi o aitalafu ina ia silafia ai le tulaga lelei o aitalafu tuu ma o lo'o tausisia ai pea faiga fa'avae a le Pulega.

O fefa'atauaiga fa'aaitalafu o lo'o totogiina mai a le ole siaki tupe pe totogiina sa'o foi ile Faletupe. O le aafiaga o auaunaga fa'aaitalafu ile Pulega o Uafu ma Taulaga e le sili atu ile aofaiga tauave oloo folasia i totonu o Faamatalaga o Tupe Faavae, Aseta ma Noataga. Ua fa'aaogaina ele Pulega o Uafu ma Taulaga se metotia fa'atausitusi (allowance matrix) ua aiai'ina nei ele Tulafono fa'ava-o-malo (IFRS) aua le fua faatatau o aitalafu tu'ua e ono tula'i mai. Ua fa'aaogaina foi ele Pulega o Uafu ma Taulaga lona iloa male silafia o aafiaga o aitalafu tu'ua ua tuana'i atu e fai agai iai la latou fua faatatau o aafiaga o aitalafu ole a le toe maua mai mo le isi 12 masina.

O lo'o taua atu i lalo faamaumauga e faatatau i a'afiaga o aitalafu tu'ua ma aitalafu e ono le toe mauaina mai mo le tausaga faaletupe 30 Iuni 2021. O le ese'esega o tupe fa'aaga'aga mo aitalafu e ono le totogia ile tausaga faaletupe oloo folasia ile faamatalaga faaopoopo 13.

e. Mata'ituina o le lava o tupe mo le faatinoga o galuega

O le Komiti Fa'atonu a le Pulega o Uafu ma Taulaga, ua fitoitonu lea ma le silasila toto'a i le lavatia e fa'atino ai galuega a le Pulega, e ala lea ile mata'ituina lelei o ta'iala mo le fa'aaogaina o tupe fa'avae fa'aleoleo, o tupe teu i faletupe, fa'aaititia o aitalafu aemaise le mata'ituina lea o tupe fetafea'i ina ia fa'aaititia ni a'afiaga tau tupe e a'afia ai le Pulega ona o ia tulaga.

PULEGA O UAFU MA TAULAGA
Faamatalaga Faaopoopo i Tala o Tupe
Mo le tausaga faaiuina 30 Iuni 2024

25. Tupe Fa'avae ua Fa'amautuina

a. *Tupe fa'avae ua fa'amautuina mo pulega tetele*

O se tasi o galuega telē a le Pulega olo'o fa'aauauina pea ile taimi nei, o lana atina'e mo le fa'aleleiina o taligalu ma auaunaga luga ole uafu aua le faamalieina o mana'oga a ana pa'aga. O lenei atina'e ua faatupeina ele Faletupe o Atina'e o Asia (ADB) ile aofa'iga e \$75miliona tala Amerika. Na fuafuaina lenei atina'e e faatinoina i totonu ole 2 – 4 tausaga ma sa amataina mai i le tausaga 2019 ma le faamoemoe e faamaeaina ile tausaga 2023. Ae peita'i ua iai nei le fa'atatau ole a toe faaopo'opoina le isi 14 masina e faamaeaina ai le atina'e (ole aso sa tatau ona fa'amaeaina ai 31 Aukuso 2023).

e. *Isi Tupe Faavae*

E le o silafia e Fa'atonu isi tupe fa'avae ma le tu'uina atu mo le fa'ai'uga o le tausaga 30 Iuni 2023.

26. Noataga Mautinoa

O le mataupu i le va o le Pulega o Uafu ma Taulaga ma le Tanoa Hotel (Samoa), ona ole solia ole feagaiga mole lisiina o le uafu i Matautu, e le'i toe fa'aauauina sei o'o ile aso na sainia ai le ripoti o tupe ona o le tele o mataupu tu'ua ole fa'amasinoga mai ile vaitaimi sa tapunia lē tumau ai le atunuu ile Koviti-19 ile tausaga 2021.

Ua saunia nei e le loia ale Pulega o Uafu ma Taulaga oloo tula'i mo lenei mataupu, le lafo mole faatumauina ole fa'aauauina pea ole mataupu talu ai le fa'atuai umi male lē mafai ele Tanoa Hotel (Samoa) ona molia le mataupu i se taimi vave.

27. Fa'amaoniaga o Fa'amatalaga Tau Tupe

O nei fa'amatalaga tau tupe na fa'amaonia e le Komiti Fa'atonu ma fa'atagaina mo le tu'uina atu i le aso 24 Aototoga 2024.

